

KÜLTÜREL ÇALIŞMALARIN BİR PARÇASI OLARAK İLETİŞİM

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

AİA-AÖF

İÇİNDEKİLER

- Kültürel Çalışmalar Nedir?
- Kültürel Çalışmalar Alanının Ortaya Çıkışı
  - Tarihsel-Toplumsal Bağlam
  - Teorik Dinamikler Bağlamı
- Kültürel Çalışmalar Alanının Temel Özellikleri
- Kültürel Çalışmalar ile İletişim ve Medya Çalışmalarının Bağlantısı
  - Klasik Çalışmalar
- Kültürel Çalışmalara Yönelik Eleştiriler ve Güncel Durumu
  - Alanın Gelişimine İlişkin Kaygılar ve Eleştiriler
  - Kuramsal/Politik Kaygılar ve Eleştiriler

HEDEFLER

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
  - Kültür ve ideoloji kavramlarını tanımlayıp, açıklayabilecek,
  - Kültürel çalışmalar alanının temel tartışma konularını bilecek,
  - Kültürel çalışmaların iletişim ve medya kuramlarındaki önemini kavrayabilecek,
  - İdeoloji ile ekonomi arasındaki ilişkileri kültürel çalışmalar bakış açısından anlayabilecek,
  - Kültürel çalışmaların güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirebileceksiniz.

İLETİŞİM
KURAMLARI
Prof. Dr. Çiler DURSUN

ÜNİTE

8

GİRİŞ

Toplumsal (ve tabii bireysel) sorunların çözümünü, öncelikle toplumsal aktörlerin kendi gerçek durumlarını kavrayabilecekleri bir bilgiye sahip olmasında gören eleştirel toplumsal kuramlar, kaçınılmaz olarak kültür ve ideoloji sorunlarını odağa almaktadır. *Kültüre ve ideolojiye yönelik inceleme ve araştırmalar da, toplumsal düzenin korunması ve toplumsal bütünü sürdürülmesinde iletişim, medya ve iktidar/güç arasındaki ilişkilere ağırlık vermektedir.* İletişim, çeşitli toplumsal kesimler arasında süren mücadeleleri hem temsil eder hem de yeniden üretir. Bu noktada da ideolojinin işleyişi devreye girer. Bu nedenle toplumsal güç ve iktidar ilişkilerinin yönünün (sınıflar, cinsiyetler ve ırklar arasında vb.) ve mekanizmalarının saptanması, 20. yüzyıl kültür ve ideoloji incelemeleri için son derece önemlidir.

Gerçekçi ve anlamlı bir kültürel sorgulama, toplumsal iletişimin mekanizmalarını ve araçlarını incelerken, gücün kaynağı, yönü, niteliği ve işleyişine dair sorular sorabildiği ölçüde eleştireldir. İşte bunu yapabilmek amacıyla ortaya çıkan, güçlü bir tarihsel-kuramsal mirası olan, düşünürlerinin medya ve popüler kültür formları üzerinden somut analitik girişimlerde bulunduğu bir alan olan kültürel çalışmalar alanının ve günümüzdeki durumu, bu ünite de sergilenmektedir. Kültürel çalışmalar alanının, iletişim ve medya çalışmalarıyla bağlantısı, hangi kavramlar ve önermeler merkezinde geliştiği, kuramsal ve analitik bakımdan güçlü ve zayıf yanları bu sergilemeyle birlikte ortaya konulmaktadır. Böylelikle Alman felsefeci Karl Marks'ın söylediği gibi kapitalizmin "katı olan herşeyi buharlaştıran" muazzam devinimi ve sömürücü etkinliği karşısında insanın toplumsal varlığını nasıl sürdürebildiği sorusuna kültürel çalışmalardan gelen yanıtlar da değerlendirilmektedir.

KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR NEDİR?

Kültürel çalışmalar, 1970'lerde İngiltere Birmingham Üniversitesi'nde Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin (Center for Contemporary Cultural Studies, CCCS) kurulması ile birlikte ivme kazanan bir çalışma alanı olarak belirmiştir. *Dolayısıyla kültürel çalışmalar, her şeyden önce Anglo-Sakson dünyasında şekillenen akademik ve politik ilgilerin toplamının bir ifadesidir. Bu ilgiler, öncelikle II. Dünya Savaşı sonrası İngiliz sınıflı toplum yapısındaki dönüşümlere, bu dönüşümlerin kültürel göstergelerine ve politik sonuçlarına yöneliktir.* Ancak kültürel çalışmalar bir merkezde şekillenen bir okul değildir. Birmingham Üniversitesindeki merkez (CCCS) 2002'de kapatılmıştır. Bununla birlikte kültürel çalışmalar özellikle yeni sağın küresel politik liderleri olan Margaret Thatcher ve Ronald Reagan'ın yönetimleri döneminde, yani 1980'ler boyunca, önce İngilizce konuşulan başka ülkelere (ABD, Kanada, Avustralya vb.) ardından 1990'larda Latin Amerika, Uzak Doğu dâhil dünyanın hemen her yerine ihraç olmuştur.

Kültürel çalışmalar başlığı altındaki akademik ve popüler dergilerin sayısı muazzamdır. Bunlardan bazılarını sıralarsak: *Social Text (1978), Theory Culture and Society (1983), Continuum et Cultural Studies (1986), Parallax (1994), Postcolonial Studies (1997), European Journal of Cultural Studies (1998), Theory and Critique (2002), Space and Culture (2002).* Asya'dan Avustralya'ya, Avrupa'dan Amerika ve Afrika'ya kadar kültürel çalışmalar alanında yüzlerce kitap yayınlanmıştır. Kurucu isimlerinden Stuart Hall'un belirttiği gibi kültürel

Kültürel çalışmalar, 1970'lerde İngiltere Birmingham Üniversitesi'nde Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin kurulması ile birlikte ivme kazanan bir çalışma alanıdır.

çalışmalar, bir okuldan çok, çakışan ve sıklıkla da çelişen bir dizi konu tarafından güdülenen tartışmalar ve sorgulamalar dizgesi için bir yerdi. Zamanla bu yer, bir işaret ve amblem haline geldi.

Acaba kültürel çalışmalar neyin işareti veya amblemidir? Buna bir tek cümlede yanıt vermek zordur. Kültürel çalışmaların ne olduğunu anlamak için, kurucularının ve önde gelen isimlerinin ifadelerine başvurabiliriz:

Kültürel çalışmalar, endüstriyel kapitalist toplumlardaki egemenlik ve başatlık yapılarını anlama ve değiştirme arzusuna sahip ve klasik Marksizmle bağları olan eleştirel bir politik tavrın işareti ve amblemidir.

- Kültürel çalışmalar, ilk sayısı 1971'de yayınlanan *Çalışma Metinleri* (Working Papers) dergisinde bile, dergiyi çıkaran kurucu isimlerin bu alanın ne olduğuna dair herhangi bir reçete ya da betimleyici bir tanım koymayı reddettikleri entelektüel bir müdahaledir.
- Kültürel çalışmaların kendisi, asla bir disiplin değildir. Yerleşik disiplinlerle (sosyoloji dil bilim, antropoloji, siyaset bilimi, felsefe, edebiyat, iletişim, tarih vb.) kendi politik amaçları doğrultusunda eleştirel müzakerelere girebilen disiplinler arası bir alandır.
- Kültürel çalışmalar, değişmez bir konu ya da kendine has kuramsal bir konum değildir. Onun tanımlayıcı özelliği, belirli toplumsal ve tarihsel koşullara özgü sorular ve konular setini politik olarak ele alma tarzıdır.
- Süreçlerin ve pratiklerin makro çözümlenelerin yanı sıra, insan deneyiminin karmaşıklığını ve yaşanan gündelik gerçekliği dikkate almaktadır.
- Kültürel çalışmalar, içeriği 1950'lerden itibaren planlanan ve *Yeni Sol* (New Left) ile bağlantılı entelektüel bir müdahaledir.
- Kültürel çalışmalar, kültürü edebî metinlere yazılı bir şey olarak görmekten radikal bir kopuştur. İlk kez kültürel çalışmaların belirmesiyle birlikte popüler kültürel biçimler, akademik dünyada ciddiye alınabilecek birer araştırma nesnesi hâline gelmiştir.
- Kültürel çalışmalar, endüstriyel toplumlarda anlamların ortaya çıkışı ve dolaşımı ile ilgilidir.
- Kültürün anlamını, metinlerden ve temsillerden, yaşanan pratiklere ve kurumlara doğru genişleten bir çalışma alanıdır.
- Kültürel çalışmalar, özellikle 1980'lerle birlikte, yönelimi, çalışma nesnesi, teması, soru dizgesi ve kendi ayrıcalıklı sorunsalı olan bağımsız bir alan haline dönüşmüştür. Tek bir türü yoktur. Birbirini takip eden sıradanlıklara direnir.
- Kültürel çalışmaların önceden verili bir metodolojisi yoktur. Konjonktüeldir.
- Kültürel çalışmalar, hem yapısalcı hem de tarihselci vurgulardan etkilenir ve özsel olarak Marksist bir gelenekten gelir.

Kültürel çalışmalar, bugün tüm dünyada post-endüstriyel ya da enformasyon toplumu olarak adlandırılan yeni gelişen tarihsel uğrakta, yeni medya ve iletişim teknolojilerinin yarattığı zeminleri dikkate alıp kültür ve politika-ideoloji arasındaki ilişkilere dair güncel sorularını sorarak geçerliliğini sürdürmektedir.

KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ALANININ ORTAYA ÇIKIŞI

Bu alanın ortaya çıkışında Marksizm içinden ve Marksizme yönelik tartışmaların muazzam bir payı vardır. Ayrıca İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki çok özel koşullarını, hem tarihsel bağlam hem de kuramsal bağlam olarak bir arada değerlendirmek gerekir.

Tarihsel-Toplumsal Bağlam

1950'lerin sonunda bütün dünyada kapitalist endüstriyel üretimin canlandığı, refah devleti sosyal politikalarının güçlendirildiği, sermaye ile işçi sınıfı arasında yeni bir tür uzlaşının geliştiği uzun genişleme dönemi başlamıştır. Bu dönem sınıfın ortadan kaybolduğunun öne sürüldüğü, savaş öncesi durum ile belirli bir kopuş yaşanan, popüler kültürün iyice Amerikanlaştığı bir dönemdir. Kaçınılmaz olarak bu yoğun değişimlerin ve kültürel, ekonomik, politik sonuçlarının anlaşılması gerekiyordu. İşte kültürel çalışmalar, bu bağlamda doğmuştur. Savaş sonrasında sosyal bilimler alanında sosyolojiden psikolojiye, antropolojiden edebiyata birçok disiplinde, yavaş yavaş "burjuvalaştığı" öne sürülen işçi sınıfı kültürüne yönelik ilgiler artmaktaydı. Geçmişte gündelik hayatta gözlenebilen sınıflar arasındaki katı ayırım, kentli işçi sınıfının ve orta sınıfın genişlemesiyle bulanıklaşmıştı. Tam da bu esnada *Scrutiny* dergisi etrafında F.R. Leavis başta olmak üzere edebiyat eleştirmenleri, popüler kültürün biçimlerini ve içeriklerini eleştirel olarak çözümlenmeye başladılar; burada asıl amaç, bu sınıfsız "yeni" kültürü yermektir.

Açıkça seçkin görülen bu türden yaklaşımlar, popüler kültürü ve endüstriyel toplumlardaki gündelik yaşamın pek çok başka biçimini eleştirmekteydi. Ciddiye alınmaya değmeyen ve estetik değerden yoksun kabul edilen dönemin popüler kültürünün, 20. yüzyılda İngilizliliği tehdit ettiği öne sürülmekteydi. 1960'lara kadar az çok meşru görülen bu seçkin tavrı, savaş sonrası eğitim fırsatlarının İngiltere'de alt sınıftan olanlara doğru genişlemesinden dolayı, yeni kuşaklarda geçmişteki kadar kabul görmemeye başladı (Turner, 1990). Bu süreçlerle birlikte muhafazakâr kültür eleştirisi geleneğinin etkisi azalmaya başladı. Caz, blues, sinema gibi belirli popüler kültür biçimleri ilgi çeker hâle geldi.

Muhafazakâr ve anti-demokratik kültür eleştirisinin temellerini sarsan ilk kitap, Richard Hoggart'ın 1958'de yazdığı *The Uses of Literacy* (Okur Yazarlığın Kullanımı) oldu. Kitap, ilk kez önemli kültürel izler olarak gördüğü amblemleri, deyimleri, işçi sınıfının gündelik hayat dilini, edebiyat eleştirisinin konusu olarak görmüştür. 1961'de Raymond Williams'ın yazdığı *Culture and Society* (Kültür ve Toplum) ve 1965'deki *The Long Revolution* (Uzun Devrim) kitapları, kültür tartışmasını ahlaki-edebî bir zeminden antropolojik zemine doğru kaydırarak, tanımların ve anlamların toplumsal olarak inşa edilip tarihsel olarak dönüştüğünü öne sürmüştür. Kültürel çalışmalara temel sağlayan üçüncü eser ise E.P. Thompson'un *The Making of English Working Class* (İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu, 1968) başlıklı yapıtı oldu. Bu kitap, kültürü diyalektik tarzda ele alarak sınıfı meydana getiren ortak tarihsel deneyim olarak tanımlamıştır. *Bütün bu çalışmaların ortak yanları şunlardı: Somut tarihsel bağlamları ve pratikleri öne çıkarmışlardır, ekonomik belirlemcilik ile bağlarını koparmışlardır, kültürü seçkin eleştirinin konusu olmaktan çıkarıp evrimci bir yaklaşımla ele almışlardır, kültürler arasındaki zorunlu mücadeleleri ve bunların sınıf kültürleriyle bağlantısını kurmuşlardır, disiplinlerin katı sınırlarını aşan bir anlayışla yazılmışlardır.* Bu öncü eserlerin tümü yıllar sonra kültürel çalışmaların "müfredatı" sayılmıştır.

Bu eserlerle birlikte savaş sonrası İngiliz toplumunda refah devletinin gelişmesi ve kapitalist üretimdeki canlanmanın yarattığı sonuçlar hakkında düşünölmeye başlandı. Dönemin ekonomik gelişmelerinin sınıf ilişkileri, sınıf formasyonları ve sınıf kültürleri bakımından anlamını kavramaya, yeni kültürel güçlere ve eğilimlere dair sorular sorulmaktaydı. Kültür, dünyaya dair basitçe

Centre for
Contemporary
Cultural Studies
University of
Birmingham

WORKING
PAPERS IN
CULTURAL
STUDIES
SPRING 1971

CCCS Dergisinin İlk Sayısının
Kapağı

Hoggart, Williams ve Thompson'un çalışmalarında kültür, ilk kez dünyaya dair basitçe birikmiş bir bilgi ve onun ürünleri olarak değil, anlamların ve tanımların toplumsal olarak inşa edildiği ve tarihsel olarak dönüştürüldüğü bir süreç olarak görüldü.

Popüler kültüre ait ve ihmal edilmiş her türlü malzeme ve pratik (ki buna kitle iletişim araçlarınıninkiler de dâhildir) edebiyat eleştirisinden doğan yöntemlerle çözümlenebilir görülmeye başlandı.

Yeni sol, politikanın anlamını ve kapsamını, sıradan insanların gündelik yaşam kültürünün son derece politik olduğunun altını çizerek genişletmiştir. Kültürel çalışmalar, Yeni Sol'dan ziyadesiyle beslenmiş; kültürel çalışmaların kendisi de bu hareketi oldukça zenginleştirmiştir.

birikmiş bir bilgi ve onun ürünleri olarak değil, anlamların ve tanımların toplumsal olarak inşa edildiği ve tarihsel olarak dönüştürüldüğü bir süreç olarak görüldü. *Kültür, insan varoluşunun toplumsal bağlamı ve bu bağlam içindeki bütün yapıp etmeleri olarak geniş biçimde kavranmaya başlandı.* Bu üç düşünür de kültürü, toplumsal varlık ve toplumsal bilinç arasındaki diyalektiğe yerleştirdi. Kültürün bireyin sıradan davranışlarındaki anlamlar ve değerlerde ifade bulduğunu vurguladı. Bu vurgular sınıf kültürlerini bir metin türü olarak okumaya, yorumlamaya doğru bir yol açtı. Ardından bütün kültürel pratikler ile öteki türden pratiklerin arasındaki ilişkiyi mücadele, direnme, çelişki ve hâkimiyete yer açarak yeniden kavramlaştırmayı sağladı. Böylelikle Hoggart, Williams ve Thompson, önceki kavramlaştırmalardan radikal biçimde koparak kültürü, tek bir yaşam tarzının evrimi yerine, farklı yaşam tarzları arasındaki mücadelelerle ilişkilendirirler.

Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi (CCCS) bu gelişmeler doğrultusunda 1964 yılında Richard Hoggart tarafından kuruldu. Kültürel çalışmalar terimi de ilk kez Stuart Hall'un da içinde yer alıp sonradan yöneticilik yapacağı Birmingham grubu tarafından kullanılmaya başlandı. Başlangıçta programlı biçimde ortaya çıkmasa da, entelektüel bir müdahale olarak *Working Papers'ın* (Çalışma Metinleri) 1971'den itibaren yayınlanmasıyla alanın işgal ettiği yerin netleştirilmesine girişildi. Merkez, ilk elde ettiği proje fonunu 1930-1964 yılları arasında yayınlanan İngiliz popüler basınını incelemeye ayırarak toplumsal değişmeyi haberler üzerinden çözümlendi.

Kültürel çalışmaların ortaya çıktığı dönemde İngiltere'de *Yeni Sol* (New Left) hareket de güçlenmekteydi. *Yeni Sol*, savaş öncesi otoriter ve merkezi yapıdaki sol siyasi partilere yönelik savaş sonrasında İngiltere ve ABD başta olmak üzere gelişen muhalefetin genel çerçevesiydi. Revizyonist, hümanist ve sosyalist bir pratik geliştirmek amacıyla aralarında E. P. Thompson, Ralph Miliband, Perry Anderson gibi önemli isimlerin de bulunduğu Marksist araştırmacılar, 1960'da kurulan ve ilk editörü Stuart Hall olan *New Left Review* dergisi yapısında düşünce üretmekteydi. Vietnam savaşı karşıtı hareketler, anti-nükleer protestolar ve öğrenci ayaklanmalarıyla dinamizm kazanan Yeni Sol, sosyalist bir hegemonyanın devletin ele geçirilmesinden çok sivil toplum alanındaki mücadelelerle kurulabileceğini iddia etmekteydi. Frankfurt Okulu, Gramsci Althusser ve Lukacs gibi Marksistlerin düşüncelerini Batı Marksizmini güçlendirmek amacıyla temel başvuru noktası olarak alan Yeni Sol, sanayi sonrası kapitalizmin dünya çapındaki güncel politikalarına müdahale etmek amacındaydı. Gelişmiş ülkelerin içinde bulunduğu şirket kapitalizmi aşamasında, yeni mülkiyet biçimleri, şirket örgütlenmeleri, birikim ve tüketimin yeni dinamikleri, toplumsal yapıda ve politik bilinçlilikte muazzam sonuçlar yaratmaktaydı. Yeni Sol, bu bağlamda kültürel ve ideolojik düzlemleri o güne kadar Marksizm içinde olmadığı ölçüde hesaba katmıştır. Bu bakımdan da kültürel çalışmaların belirlediği bağlamın önemli bir politik bileşeni olmuştur.

1990'larda tarihsel toplumsal koşulların, küreselleşmenin etkisi altında yeniden şekillenmesiyle kültürel çalışmalar alanı yeniden konumlandırılmıştır. Özellikle Avrupa'da sınırların dağılması ve dünya çapında göçler, bireysel kimliklerin oluşumunun yerel, küresel, bölgesel ve ulusal dinamikler bağlamında çalışılmasına doğru ilgileri arttırmıştır. Stuart Hall tarafından "yeni zamanlar" olarak adlandırılan bu yeni tarihsel uğrak, kültürel çalışmalar alanında kimlik oluşturma sorunlarına olağanüstü duyarlı bir araştırmacı kuşağının yetişmesini sağlamıştır. Kültürel çalışmalar, ulusal ve etnik kimliklerin inşasını, kimlikler arasındaki iktidar mücadelesini konu edinen ve kültürel kimliğin son derece politik olduğunu gözler önüne seren yeni bir girişimdir.

Teorik Dinamikler Bağlamı

Kültürel çalışmaların temel kuramsal başvuru noktaları, Marksist düşüncededir. 20. yüzyılda Marksizmin kendisi yekpare bir düşünce ve politika hattı olmaktan çıkmıştır. Kültürel çalışmaların ete kemiğe bürünmeye başladığı 1950 ve 1960'larda, klasik Marksizmin bütünlüğü ve teorik uyumu iyiden iyiye bozulmuştur. Bunun nedeni ekonomik indirgemecilik olarak da adlandırılan üretim ilişkileri kertesinin (alt yapı) ideoloji, politika ve kültür kertesini (üst yapı) mekanik bir tarzda belirleyip oluşturduğu görüşüne yönelik başlayan yoğun eleştirilerdi. Savaş sonrası toplumsal formasyondaki dönüşümleri açıklamakta yetersiz kalan ekonomik indirgemeciliğin risklerinden ve tuzaklarından Marksizmi kurtarabilmek adına geliştirilen kuramsal dayanaklar başta Marks ve Hegel olmak üzere Gramsci, Althusser, Lukacs düşüncesi, Volosinov, hatta Weber, Alman idealizmi ve fenomenolojiyle ilişkiliydi.

Marksizmde altyapının belirleyiciliğini vurgulayan economicilik, kültürü ve ideolojiyi, ekonomik gelişme yasalarının ifadesi olan bir gölge olgu olarak görmekteydi. Marksist kültür sosyolojisinde kültürün görelî özerkliği reddedilmekte, diyalektik bir kültürel-politik ve ekonomik çözümleme başarılammaktaydı. Üstelik Marksizm, kültürel çözümlemeyi toplumsal çözümlemeden ayrı görmekteydi. Kültürün bir hakikat iddiaları alanı ve kendine has kurucu bir tasarım olduğunu; kültür eleştirisinin de sadece ifade edici değil aynı zamanda kurucu bir edim olduğunu ilk ifade edenler Frankfurt Okulu düşünürleridir (Agger, 1992). Frankfurt Okulu, kuramın kendisinin politik bir müdahale olduğunu fark etmişti. Frankfurt Okulu, ilk kez kültürel-ekonomik ve toplumsal çözümlemeyi ayrı kategoriler olarak görmeyip, onları bir araya getirmişler ve böylece altyapı-üst yapı indirgemeciliğini işlevsizleştirmişlerdir. Geliştirdikleri kültür endüstrisi teziyle, kültürü çalışılabilir bir konu olarak meşrulaştırdılar ve popüler kültürü ciddiyetle ele aldılar. İnsanların boş zaman etkinliklerini denetleyen kültür endüstrisi ürünlerinin yarattığı sonuçları incelediler. Adorno başta olmak üzere yaklaşımın düşünürleri, kitle kültürünü kapitalist hegemonyayı derinleştirmede olağanüstü etkili olarak gördüler. Kültürün insan iradesinden bağımsız bir makine gibi ya da doğal bir süreç gibi yaşanmasını eleştirerek, kültürü insanı hava gibi kuşatan bir ürünler ve pratikler olarak anladılar (Agger, 1992).

Ardından gelişen *kültürel çalışmalar merkezi, Marks'ın yanı sıra, İtalyan düşünür Marksist Antonio Gramsci ve Fransız sosyalist Louis Althusser'in kuramlarını, Marksist kültür ve ideoloji eleştirisini derinleştirmek için iki temel başvuru noktası olarak aldı*. Kültürel çalışmalar önce 1970'lerin etkili düşünürü Althusser'in kavramlarıyla yola çıkmış ve daha sonraları 1930'larda eserlerini yazmış olan Gramsci'yi kuramlaştırmasına dâhil etmiştir. Bu yapılırken esasen Gramsci'nin tarihselciliği ile Althusser'in yapısalcılığının merkezi kavramları, kültürel çalışmalarda bir arada kullanılmıştır.

Althusser'in amacı Marksizmdeki klasik ve ebedî "üretim ilişkilerinin yeniden üretimi nasıl gerçekleşmektedir?" sorusuna yanıt vermektir. Bu yanıtı verirken iki önemli noktaya dikkat çekmekteydi:

- Farklı kökenleri olan farklı toplumsal çelişkiler vardır, tarihsel süreç ilerlerken bu çelişkilerin (sermaye-emek çelişkisi dâhil) eklemleme tarzları değişiklik gösterebilir ve bundan dolayı da hangi çelişkinin belirleyici olacağı önceden garantilenemez. Bunu ifade etmek için "çelişkinin üstbelirlenimi" kavramını kullanmıştır. Ona göre ekonomik temel asla tek başına işlememektedir.

Kültürel çalışmalar savaş sonrası toplumsal formasyondaki dönüşümleri açıklamakta yetersiz kalan ekonomik indirgemeciliğin risklerinden Marksizmi ve sosyalist düşüncüyü kurtarabilmek adına, yine Marksist düşünürlerin eserlerinden yararlanarak gelişti.

Gramsci'nin tarihselciliği ile Althusser'in yapısalcılığının merkezi kavramları, kültürel çalışmalarda bir arada kullanılmıştır.

- Politik ve ideolojik olanı içeren üstyapının görece özerkliği vardır ve toplumsal formasyonun varlığının gerekli koşulu üstyapıdır. Althusser'in düşüncesindeki en önemli açılım toplumsal bütünlüğün ekonomik, politik, ideolojik düzeyleri arasındaki ilişkinin karmaşıklık arz ettiğini belirtmesiydi.

Althusser, bu iki temel kuramsal önermeyle bağlantılı olarak ideolojinin doğası ve genel mekanizmasına ilişkin üç temel tez geliştirmişti:

- İdeoloji, bireylerin kendi varoluş koşullarının değil, kendi varoluş koşullarıyla ilişkilerinin imgesel bir temsilidir.
- İdeoloji maddi bir pratiktir.
- İdeoloji, bireyleri özneler olarak çağırır.

Althusser için ideoloji, gerçekliğin bir temsili değildir, gerçeklikle bir *ilişkinin* temsidir. Böylece ideolojide temsil edilen şey, insanların gerçek varoluş koşullarıyla yaşadığı ilişki yani ikinci dereceden bir ilişki, imgesel bir ilişkidir: ideoloji, hem yaşanan hem de imgeseldir, imgesel olarak yaşanandır.

İdeolojiyi “gerçekliğin çarpıtılmış temsili” olarak kavrayan Ortodoks Marksist yaklaşım, “imgesel bir ilişkinin temsili” önermesi tarafından yerinden edilmektedir. Böylelikle Althusser “yanlış bilinç” düşüncesinden de farklılaşmaktadır. O, ideolojinin gerçekliğe ilişkin çarpıtılmış düşünceler yaratarak işlemediğine, gerçeklikle imgesel bir ilişkinin kurulmasıyla beliren düşüncelerin ve pratiklerin gerçek olduğuna dikkat çekmektedir. İdeoloji, fikirler değildir, diğer toplumsal pratiklerden farklı, özgül bir pratiktir.

Althusser, böylelikle insan öznelerin kuruluşunda, oluşumunda imgeselin sistematik olarak işin içine girmesini sağlamıştır. Ona göre ideolojinin öznesi, daima imgeselin alanı içinde yazılıdır. Özne, narsistik yanlış tanıma yoluyla imgesel alanda kurulmaktadır. Yanlış tanıma, özneyi işgal ettiği yere kendisini yerleştiren belirleyicileri unutması, kendisini kendi hareketlerinin kaynağı ve kökeni bilmesidir, ki bu durum öznenin ideolojik kuruluşu bakımından oldukça önemlidir. Althusser'e göre bu yanlış tanımlar, “çağırma” olarak adlandırılan bir süreç boyunca oluşmaktadır. Çağırma, bireyleri özneler hâline dönüştürmektedir. Bu, sadece bireylerin dikkatini yakalama anlamında bir çağırma değildir; aynı anda özneler kendi üretimlerinin koşullarını yanlış tanırlar. Althusser'in kavramlaştırmasıyla ideoloji, insanların yaşadıkları temsil sistemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan zihni gerçekliği fazlasıyla taşıyamaz görüldüğünden, ideoloji tarihsel değil insan zihnine içkin bir eğilimdir. Dolayısıyla gerçekliğin ters yüz edilmiş olarak ya da gerçeklikten kopuk bir hayal olarak değil de gerçekliğin farklı bir kavranış biçimine karşılık gelen bu tanıma, nesnel gerçeklik ile özne arasında özel bir tür ilişkiyi yapılandırmaktadır.

Althusser'in görüşleri, yine de ideoloji ve kültür alanını üzerinde mücadele edilebilen bir düzlem olarak geliştirmeyi sorunlu kılmaktaydı. Öznenin –dili konuşmak dâhil- özgür herhangi bir etkinliği ile deneyimin belirleyici gücüne açık olmayan ve yapının işleyişine odaklı yapısalcı vurgular, Gramsci'nin etkin bir tarihsel fail olarak özne görüşüyle törpüledi. Gramsci'nin etkin politik özneliğin altını çizdiği hegemonya kavramı, İngiliz kültürel çalışmaları içindeki kültürelcilik/ yapısalcılık ikiliğini çözme amacıyla aşamalı biçimde kuramsal çerçeveye dâhil edildi. Hegemonya, kendiliğinden oluşan rızanın örgütlenmesidir. Hegemonya, toplumsal uzlaşmaların üretilmesini kuramlaştırmada kültürel çalışmalara yardımcı olmuştur. Buna göre yönetici sınıfın hegemonyası sadece ekonomik düzeyde değil, toplumsal yaşamın her yönünü kuşatacak biçimde kurulmaya çalışılır. Bu amaçla rızanın örgütlenmesi sürecinde, yönetici sınıf bloğunun çıkarları korunmak kaydıyla çeşitli ödünler verilebilir. Toplumsal güçler arasındaki mücadele asla sona

İdeolojik ve kültürel olanın son kertede belirleyiciliği, kertelerin görelî özerkliği ve kültürel olanın indirgenemezliği vurgularıyla Althusser, anlamlandırmanın somut koşullarını ve belirleyicilerini düşünmeye kapı araladı.

İnsanların nasıl olup da sömürücü üretim ilişkilerine ve bunu sürdürmek üzere yapılan eşitliksiz toplumsal ilişkilere rıza gösterdiğini anlamak üzere Gramsci hegemonya kavramını kullanır: Hegemonya, kendiliğinden oluşan rızanın örgütlenmesidir.

Kültürel çalışmalar, kültürel ve ideolojik pratiklerin maddiliğini, görelî özerkliğini ve bu pratiklerin ekonomik, politik pratiklerle ilişkisini somut çözümlenmelerle çalışmayı bu kuramlaştırma uğraşısıyla paralel götürmüştür.

ermediği için, popüler rızanın kazanılması sermaye sınıfının merkezi gündemidir. Bu nedenle hegemonya, hem devlet hem de sivil toplum içinde kurulmakta ve kazanılmaktadır.

Her düzeydeki ve her türlü kendiliğindenciliği reddeden Gramsci, egemen ideolojinin yönetici sınıfın çıkarlarını gerçekleştirmek üzere kendiliğinden iş gördüğü ve hâkim olduğu görüşünü de reddetmektedir. İdeoloji, yapıyı ve üstyapıyı bir arada tutan bir siva veya harçtır. Egemen fikirlerin ezilen sınıflar tarafından benimsenmesi, yönetici blok açısından çetrefilli ve sürekli kılınması gereken bir işlemdir. Bu ise ortak duyulu düşünmenin üretilmesi ile olanaklıdır. Ortak duyu, bağımlılığa ve boyun eğmeye yol açan bir repertuvarıdır. Bu repertuvarın içinde hem geçmişten gelen öğeler, değerler, yargılar, anlamlar hem şimdiye ait olanlar ve hem de geleceğe ilişkin sezgiler bulunmaktadır. Kitlelerin pratik bilinçlerinin biçimlendiği alan olarak ortak duyu, kendisini çağları aşan hakikat olarak sunan çelişkili bir bütünlüktür. *Egemen ideoloji, ortak duyuyu denetlemeye ve onu doğallaştırmaya yönelir. Bu ise garantili değildir, her tarihsel uğrakta yeniden üretilmeli, üzerine mücadele edilmelidir.*

Gramsci düşüncesinin, çelişkiye yönelik vurgusu, ekonomik, politik ve ideolojik düzeyler arasında bir özdeşlik olmadığını ifade etmesi, toplumu karmaşık biçimde yapılanmış bütünlükler olarak ele alması ve nesnel toplumsal ilişkileri zorunluluğun çelik yasaları olarak görmemesi, kültürel çalışmalar açısından önemlidir. Böylelikle çözümlenmeler somut tarihsel durumlara yerleştirilebilmiş ve öznenin iradesine de yer açılmıştır. Toplumsal güçler arasında bir mücadelenin var olduğu ve çıkarların önceden verili olmayıp tarihsel olarak üretilmesi gerektiği vurguları, üst yapı düzeyinde olup bitenlerin daha sistemli çalışılması için önemli bir dayanak oluşturmaktadır. Kültürel çalışmaların ideoloji ve kültüre yönelik ilgisinde bu dayanak noktasından fazlasıyla yararlanılmıştır.

Toplumsal yapıyla anlamlar arasındaki görünmez bağları görünür kılabilmesi, kültürel çalışmaların hedefi ve başarısı hâline gelmiştir. Toplumsal yapı, kültürün ve ideolojinin ürettiği anlamların yeri olarak ve bu anlamlar da toplumsal deneyimin ve kendiliğin (self) anlamları olarak görülmeye başlanmıştır. *Toplumsal iktidar için mücadele, anlam için mücadele biçimini almaktadır.* Kültürel çalışmalar, yapısalci yaklaşımdan gelen ideolojinin soyut ve tarih dışı biçimsel işleyişine ilişkin önermeleri, farklı tarihsel uğraklarda insanların mücadeleleri boyunca nasıl içeriklendiğini sergileyen tarihsel yaklaşımla dengelemiştir. Yapısalci dil kuramı ve göstergebilim alanından gelen katkılarla da bu mücadelelerin güncel ve tarihsel çözümlenmesini gerçekleştirmeye elveren kavramsal bir repertuvar oluşturmuştur. Böylelikle başta medya içerikleri olmak üzere bütün kitle kültürü ve popüler kültür ürünlerini, toplumsal mücadelelerin ve uylaşımların izini sürmek açısından ayrıntılı incelemelere konu edebilmek olanaklı hâle gelmiştir.

KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ALANININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

Kültürel çalışmalar her ne kadar donmuş tanımlardan, sabit bir yöntemden ve somut konular setinden kaçınsa da, Birmingham Kültürel Çalışmalar Merkezinin programlaştırılmış özellikleri, kültürel çalışmalar alanının tümünü etkileyen genel yönelimlere işaret etmektedir. Bu özellikler şunlardır:

İdeolojide anlamı kapatma üzerine girişilen bir mücadele, dildeki sınıf mücadelesidir; bu mücadele, hem terimler, kavramlar ve ifadeleri belirli biçimde vurgulamayı hem de anlamlandırma araçlarına erişmeyi kapsar.

Kültürel çalışmalar, aşağı kültür-yüksek kültür ayrımını reddeden, kültürü geniş biçimde hem pratik hem deneyim olarak gören, ideoloji ve kültür arasındaki ilişkilere odaklı, cinsiyet, ırk, din vb. toplumsal çelişkileri de en az sınıf çelişkisi kadar önemseyen ve yerleşik disiplinlerin çözümleme yöntemleri dışında yöntemler geliştiren disiplinler arası bir alandır.

Disiplinler arasılık: Kültürel çalışmalar kendisini, yerleşik akademik disiplinlerle özdeşleşmeye karşı bir alan olarak tanımlamaktadır. Gerçekten de kültürel çalışmaların hem konuları hem de yöntemleri, tek bir disiplin çerçevesinde kolayca sınıflandırılmasını olanaksızlaştırmaktadır. Kültürel çalışmalar, verili disiplinler sınırları kabul etmez ve yeni çalışma konuları ve yöntemler geliştirebilmeyi olanaklı kılar. Onun bir disiplin olmayışı, politik amaçları gereği çeşitli disiplinler ile eleştirel müzakerelere girmesini kolaylaştırmıştır. Siyaset bilimi, sosyoloji, dilbilim, semiyoloji, tarih, psikoloji vb. farklı disiplinleri çapraz kesme olarak disiplinler arasılık, kültürel çalışmaların kuramsallığını beslemiştir.

Kültürün dar değil, geniş bir tanımına vurgu yapmak: Kültürel çalışmalar, kültürü yüksek kültürel ürünlerin ve bilginin bir deposu olarak görmez. Kültürün anlamı, dar biçimde, metinler aracılığıyla açıklanan değerlerle sınırlı değildir. Kültür, insan ruhunun estetik ürünü ya da büyük sanat içinde bulunabilecek bir güzellik de değildir. İnsanı insan yapan yaşanan ve öğrenilen deneyimin tamamı olarak olabilecek en geniş kapsamıyla görürler kültürü; yani yaşanan gerçekliğin gündelik dünyasıdır. Bu geniş tanıma kavuşturulduğunda, neyin kültür olmadığını belirlemek zorlaşır.

Yüksek kültür-aşağı kültür ayrımını reddetmek: Kültürel çalışmaların popüler kültürün ürün ve pratiklerine yaklaşımı epey olumludur. Yüksek ve aşağı kültürü, bir sürekliliğin iki farklı ucu gibi görür. Özellikle post-modern kültürel çalışmalarda, popüler kültürel pratiklerin sağladığı direnme olasılığı aşırı öne çıkarılır. Kültürel çalışmalar, bu yönüyle, neo-Marksist ideoloji kuramını 'yüksek' metinlerden gündelik hayatın daha aşağıdaki ve daha biçimsiz metinlerine doğru yöneltebilmiştir. Kültür bir etkinlik alanı ve aşağıdan (halk tabakalarından) yukarıya doğru diyalektik biçimde üretilen ve dağıtılan anlamlardır.

Kültürü hem pratik hem de deneyim olarak kavramak: Kültürel çalışmalarda kültür, hem dünya deneyimi hem de onun içinde yaşanan pratiklerdir. Ancak başka toplumsal pratiklerden ayrı ya da toplumsal gerçeklikten bağımsız bir pratikler seti değildir. Kültürel çalışmalar, bu hareket noktasına politik bir vurguyu yerleştirmeyi de ihmal etmez: Kapitalist ve post-endüstriyel toplumlardaki egemenlik ve başatlık yapılarını hem anlama hem de değiştirme arzusuyla incelenen bir pratikler ağıdır. Çünkü toplum içinde yaşayan insanların deneyimleri, kapitalizmin anlamları tarafından kuşatılmıştır. Böylelikle kültürel çalışmalar, kültürel pratikler boyunca gerçekleşen anlamların ortaya çıkışını, dolaşımını ve denetlenmesini tam olarak bir toplumsal iktidar sorunu olarak ele alır. Buna eğilebilmek için de bir toplumun kültürel bütünlüğünü kapsayan bütün üretim, dağıtım ve alımlama süreçlerini konu edinir.

Kültürün antropolojik ve sosyolojik kavramlarına karşı olmak: Kültürel çalışmalar, yüksek kültür yapıtlarının ötesinde kültürü kavramlaştırmak amacıyla antropoloji ve sosyolojiden geniş bir kültür tanımını ödünç almakla birlikte, bu disiplinlerin toplumsal kurumlarla, ekonomi ve politikayla bağlantısını koparan kültür görüşünden de uzaktır. Bu disiplinlere göre, kültür toplumsal dünyadan öğrenilen her şeydir. Kültürel çalışmalar, bu kültür tanımına iki tema ile müdahale eder: Birincisi kültürün tek biçimli ve homojen olmadığını ve her tarihsel dönemde farklı biçimlerde açığa çıktığını vurgular. İkincisi de, kültürü insanın edilgin olduğu bir deneyim olarak görmez, insanın tarihi değiştirebilecek ölçüde etkin bir müdahale alanı olduğuna dikkat çeker. Bu vurgularıyla kültürel çalışmalar, kültüre sosyoloji ve antropoloji disiplinlerinin katmadığı bir tarihsellik ve hareketlilik katar.

İdeoloji kavramı, söylem kavramının öne çıkmasıyla sınıf hâkimiyetini ima ettiği için daha az başvurulur hale gelmekle birlikte, yine de toplumsal ilişkiler alanında uzlaşımın üretimini ve rızanın örgütlenmesini açıklama gücüne sahiptir.

En geniş anlamıyla ideoloji, çeşitli türden iktidarların (sınıf, cinsiyet, ırk vb.) kurulmasına ve korunmasına hizmet eden anlam üretimidir.

Kültürel çalışmalara yönelik feminist müdahalelerde, kadın öznelliğinin üretilmesi öne çıkmıştır. Batı dünyasında 1960'ların ve 1970'lerin feminist hareketlerinin yarattığı politik zeminde, toplumda kadının "ikincil cins" olarak hem sinemada hem de kitle iletişim araçlarında sunulduğu cinsiyetçi temsillere odaklanılmıştır.

İdeoloji kavramını alıkoymak: İdeoloji, kültürel çalışmalarda merkezi kavramlardandır. Yapısalcılığın Marksist ideoloji eleştirisine en büyük katkısı, ideolojinin okunabilme ve metinsel bir çözümlemeye alınabilmesini desteklemesidir. İdeoloji, belirli anlamların başat bireylerin ya da grupların hizmetine harekete geçirilmesidir. Yapılanmış toplumsal ilişkileri korumaya yarayan sembolik biçimler tarafından belirli anlamların, gerçekliğin ve dolayısıyla özne konumlarının inşa edilmesidir. İdeoloji, kültürel çalışmalar için, pratiklerde maddileşir ve somutlaşır. Görece özerk bir inşa ve mücadele alanıdır.

Kuramsal olarak hem Gramsci hem de Althusser'den birlikte yararlanmak: Althusser, Marksizmde yapısalcı yaklaşımla Gramsci ise yine Marksizm içindeki tarihselci yaklaşımla eserlerini vermişlerdir. Özellikle Birmingham Kültürel Çalışmalar Merkezi, Althusser'in "kültür ve ideolojinin görelî özerkliği" önermesini ve Gramsci'den de "tarihin öznesi olan insan" ve "yönetici bloğun hegemonya mücadelesi" önermelerini kuramlarına katarak, ilginç ve zor bir kavramsal ekleme gerçekleştirmişlerdir. Althusser ve Gramsci bir arada, kültür ve ideolojiye dair kavramsal soyutlamaların daha somut çözümlenmelere dönüştürülebilmesi olanağını sağlamışlardır. Althusser'in kültürel/ideolojik çözümlemenin Marksizmde merkezi bir rol oynamasını sağlayan müdahaleleri, Gramsci'nin bunu sağlamaya daha elverişli görünen ortak duyu ve hegemonya nosyonları ile desteklenmiştir. Maddî ve sembolik, maddî ve zihinsel gibi Marksizmde de var olan ikiliklerin yol açtığı toptancı ve kolaycı değerlendirmelerin üstesinden, her iki düşünürden yararlanarak gelinmeye çalışılmıştır. Kültürel çalışmaların bu bakımdan başarısı, yine de yoruma açıktır.

Toplumsal formasyonda sınıf çelişkisi dışında ırk, cinsiyet, din vb. başka çelişkilerin varlığını ve belirleyiciliğini öne çıkararak kimlik politikalarını güçlendirmek: Temsil alanında farklılık kavramının öne çıkması, sınıflar arası farklılıklar dışında, toplumsal yapıda var olan ırk, cinsiyet, etniklik, din vb. farklılık eksenleri boyunca yürürlükte olan güç ilişkilerini incelemeyi ve bu farklara dayalı toplumsal kimliklerin kuruluşunu kültürel çalışmaların gündemine taşımıştır. Kültür, insan öznelliğinin kuruluşunda temel olarak görülmüştür. Psikanaliz, antropoloji ve dil bilim çalışmalarının vurguladığı fark/farklılık kavramı, kimlikler arasındaki ilişkilerin harekete geçirici ilkesi olarak kabul edilmiştir. Farkın nasıl temsil edildiği önemli bir politik mesele hâline dönüşmüştür. Çünkü farkın olumlu veya olumsuz temsili, insanın toplumsal kimliğinin kuruluşunu önemli ölçüde belirlemektedir. Bütün bu teorik ard plan Doğu-Batı, kadın-erkek, siyah- beyaz ırklar, İslam-Hristiyanlık vb. karşıtlıklara dayalı kimlik oluşumunu çözümlenmeyi son derece politik bir uğraş olarak kültürel çalışmalar alanına taşımıştır. Sınıf, artık bütün farklı toplumsal çıkarların temsil edilebileceği bir kategori olmaktan çıkmıştır. Güncel politik ortam, kimliklerin çoğalması, parçalanması veya çoğulculuğu ile karakterize edilmektedir. Bu durum sınıf politikaları yerine kimlik politikalarının çalışmasını gerektirmiştir ve kültürel çalışmalar alanı bu yönde de gelişmiştir. Özellikle alt kültürler ve küreselleşme süreçlerinde gelişen yeni kimlikler önemli inceleme konularıdır. Feminist yaklaşımlar da farklı kimliklerin çalışılması bakımından kültürel çalışmalara katkıda bulunmuştur.

Yapı sökümcü akımın etkisiyle kültürel ürünleri, toplumsal pratikleri ve hatta kurumları birer metin olarak ele almak: Kültürel çalışmalarda metin, kültürel anlamların erişilebilir olduğu bir alandır. Metin, temsil edici özellikte hem fiziksel hem de göstergesel bir malzemedir. Bu malzeme televizyondan filme, ders kitaplarından bilimsel metinlere, hukuk kararlarından edebi

metinlere kadar bütün kültürel ürünler ve etkinlikler olabilir. Yapısalcı Marksist yaklaşımlar bütün kültürü temsil edici bir alan olarak görür. Temsil ettiği şey ise, ekonomik alt yapının belirlediği toplumsal ve politik ilişkiler ve çıkarlar ile bunların örgütlenme tarzıdır. Kurucu kültürel kodların okunması ve yorumlanmasıyla metinlerin üretildiği tarihsel, ekonomik ve politik bağlam da anlaşılmalı sayılır. Yapısalcı kültürel çalışmalarda metin çözümlemelerinde göstergebilime daha yoğun başvurulmuştur. Kültürelci yaklaşım ise metne yaklaşımında belirlenimci bir anlayışı reddeder. Metin, daima tarihsel bir bağlam içine yerleştirilerek çözümlenmelidir. Kültürel çalışmaların kültürelci kanalındaki bağlama yönelik vurgu, yapı sökümcü anlayıştan gelmektedir. Buna göre kültürel metinler, özellikle bu metinlerin alt metinlerini ortaya çıkaracak, görünenin ardındaki görünmeyen anlamın peşine düşecek yeni tarzlarda okunup, işitilmeli ve görülmelidir. Çünkü kültürel metinlerin temsilleri, gerçekliği kavrayışımızı etkiler.

Kültürel çalışmalar yaklaşımında metin, sonsuz sayıda anlamın üretimine açık bir ortamda değildir. Anlamlandırma sürecinin başlangıç noktasında da bir güç/iktidar işbaşındadır. Metni istenilen anlamlara doğru kapatma amacıyla yerleştirilen öğeler, görülebilir ve çözümlenebilir.

Söylem kavramı, insanın özneleşmesine ya da özneleşmesinin engellenmesine yönelik pratikleri öne çıkardığından, metin-pratik bağlantısını kurmak üzere kültürel çalışmalarda özellikle 1990'larda başvurulan kavram hâline gelmiştir.

Metni okumayı ve yorumlamayı onu yazma olarak görmek: Kültürel çalışmalar, sadece edebî olanları değil, bütün kültürel ürünleri ve pratikleri metin olarak görür. Metin, bir anlamlar potansiyelidir. Anlamlar, başat ideolojiden bağımsız olarak değil, onunla ilişkili olarak belirir ve var olur. Dolayısıyla tüm anlamların kısmen politik bir boyutu vardır. Bu boyut, hem metnin yapısında hem de metni okuyan özneye ilişkisi içinde ele alınmalıdır. Çünkü metnin anlamlar potansiyeli ile izleyici/okurların karşılaşması, anlamlandırma pratiğidir. Bu karşılaşmayla görelî ve çeşitli anlamlar ortaya çıkar. Özellikle yapı sökümcü politikalar açısından bakılırsa eğer, okuma aslında metni bir tür yeniden yazmaktır. Çünkü dil ve metinsellik dışında gelişebilecek herhangi bir okumadan söz edilemez. Bu yaklaşımla birlikte okur öne çıkar. Elbette ki okurun ürettiği anlamlar öncelikle metnin var olmasını gerektirir. Ancak herhangi bir metin ile okurun hangi bağlamda karşılaştığı, anlamın ortaya çıkması açısından önem kazanır. Örneğin bir gazete haberinin on yıl sonra okunduğu tarihsel toplumsal bağlam ile on yıl önceki aynı olamayacağından, okurların üreteceği anlamlar da belirli ölçüde farklılaşabilecektir. Dolayısıyla metnin yanı sıra bağlam da anlam için bir üretim alanıdır.

Söylemin işleyişine odaklanmak: İdeoloji, kültürel çalışmalarda bir söylem meselesidir ve belirli söylemsel etkilerin bir sonucudur. İktidara sahip veya iktidar talebindeki bütün toplumsal grupların çıkarları, söylemler boyunca görünür hâle gelir. Söylem kavramı da anlamlarla ve anlamların bağlı olduğu çıkarlarla ilgilidir, soyut bir şey değildir. Gerçekliği temsil ederken belirli temsiller üretmek için kendine has kurallarla düzenlenme tarzları vardır. Söylem, herhangi bir konuyla ilgili neyin söylenebilir neyin söylenemez olduğuna dair sınırlar koyar. Bu, bir iktidar pratiğidir. Dolayısıyla söylem, toplumsal gerçekliği üretme iktidarındır. Söylemler, toplumsal pratiklerdir, mutlaka kurumlar, toplumsal süreçler ve yapılarla yani söylem dışı olan dışsal ilişkiler alanıyla bağlantılıdır. Söylemin ideoloji kavramı yanı sıra kullanılmaya başlanması, özellikle Foucault'nun söylem kavrayışının etkisiyledir. Foucault'nun söylem kavramı, bilinçleri iktidar tarafından ele geçirilen veya manipüle edilen özne anlayışını reddeder. Söylem, insanların hakikate dair bilgiyi denetlemek yönünde giriştikleri mücadeleye toplumsal ilişkiler alanında gerçekleşen bütün pratikleri ifade eder. Bu, bir iktidar mücadelesidir ve Foucault'ya göre hakikati üretenler de üretimine direnenler de bu süreçten haz alırlar, özneleşirler. Hiçbir taraf hakikat bilgisine dair iktidarı sonsuza kadar uygulayamayacağı için, iktidar değişir, süresizleşir, saçılma ve dağılma gösterir.

Amerikan kültürel çalışmalarının pozitivist eğilimi, kültürel çözümlemenin analiz edilen şeye kurucu bir müdahalede olduğunu görmezden gelir.

Bireysel Etkinlik

- Bir sözcüğün anlamı üzerinde politik mücadele sürmesi, kültürel çalışmaların temel vurgularından biridir. Size göre Türkiye’de ve dünyada hangi sözcükler, farklı politik ve ideolojik kesimler arasında çatışmaya yol açan mücadele konusudur. Örnekler vermeye çalışınız.

KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR İLE İLETİŞİM VE MEDYA ÇALIŞMALARININ BAĞLANTISI

İngiliz Kültürel Çalışmalar Merkezinin Hoggart’tan sonraki ve 1970’lerin sonuna kadar yöneticisi olan Stuart Hall, Paddy Whannel ile birlikte yazdığı *Popüler Sanat* (The Popular Arts, 1967) çalışmasıyla, ilk kez popüler kültürel biçimlerin kendi başlarına ele alınmaları gerektiğini güçlü biçimde öne sürmüştür. Bu çalışmanın etkisiyle medyanın çöpten başka bir şey üretmediğine ilişkin yaygın inanışlar yerini, medya ürünleri arasında birtakım ayrımlar yapılabileceği görüşüne bırakmıştır. Hall ve Whannel, halk kültüründen gelen popüler sanat ile kaynağı halk değil de endüstri olan kitle sanatı arasında ayırım koymuşlardır. Ancak popüler kültürü incelemek için uygun analitik araçları geliştirmede ilk katkısı Hall, 1971’de televizyon üzerine yazdığı bir makalede yapmış ve özellikle göstergebilimden ve Roland Barthes’ın çalışmalarından yararlanmıştı.

Kültürel çalışmaların ideolojik mücadeleye yönelik vurgusu nedeniyle odağına aldığı popüler kültürel biçimlere yönelik ilgisi, televizyon, gazete, radyo ve sinema gibi geleneksel kitle iletişim araçlarının ve onların ürünlerinin de inceleme konusu olmasını gerektirmiştir. Önceki araştırma yaklaşımlarının davranışçı vurguları ve kitle toplumu kavrayışı ise artık kültürel çalışmalarda geçerli değildir. Davranışçı yaklaşım, medyanın insanlar üzerindeki doğrudan etkilerini ve medya kullanımının sağladığı doyumun ortaya çıkardığı davranış değişikliklerini öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla izleyici ve okuyucu, davranışçı yaklaşımlar çerçevesinde edilgin ve homojen bütünlükler olarak görülmektedir. *Bu davranışçı yönelimler, kültürel çalışmalar yaklaşımında geride bırakılmıştır.*

Temel kültürel ve ideolojik güç olarak medya, ideolojik süreçlerle bağlantılı kılınarak ve temsil süreçlerinde oynadığı rol ile ele alınmaya başlanmıştır. Kültürel çalışmalara göre, temsilleri dönüştürmek olanaklıdır. Her temsil aslında bir sunumdur. Temsil ile birlikte, belirli bir dünyanın olası başka dünya(lar) yerine sürekli üretilmesi söz konusudur ve bu da politiktir. Bu nedenle medyanın temsil edici etkinliği kültürel çalışmalarda, üretim, metin ve

Levi Strauss, Althusser, Gramsci ve Barthes’a başvurularla Hall, yapısalcılığın ve göstergebilimin önermelerini medya metni analizlerine taşımayı uzun süre sürdürmüştür.

Stuart Hall

alımlama olmak üzere başlıca üç düzeyde incelenir ki bu analitik düzeyler, temel araştırma yönelimlerini de gösterir:

- **Üretim temelli çalışmalar:** Kültürel üretimin en güçlü araçlarının denetimi ve dönüştürülmesi yönündeki hegemonya mücadelesini konu edinir ve daha çok kurumlar ve politikalar odaklıdır.
- **Metin temelli çalışmalar:** Kültürel ürünlere odaklanarak dönüştürücü kültürel pratiklerin olanaklı olup olmadığıyla ilgilenir.
- **Yaşanan kültür ve deneyim temelli çalışmalar:** ikincil ve boyun eğen toplumsal grupların yaşam tarzlarını destekleyen temsil politikaları ve bunların alımlanması ile ilgilidir.

Kültürel çalışmalar alan olarak ortaya çıkarken ilk önce metinlerdeki ideolojik anlamların sergilenmesine yönelik bir ilgi belirdi ve 1970'ler boyunca hüküm sürdü. Aslında Birmingham Kültürel Çalışmalar Merkezinin ikinci araştırma projesi yine metin yönelimli olup televizyondaki suç dizilerinin çözümlenmesine yoğunlaşmıştır. Ardından İngiltere'de ilk kez bir araştırma konusu olarak kadınların görsel imgesi üzerine çalışılmış, kadın magazin dergilerinden bazıları üzerinde kadının temsili çözümlenmiştir. *Merkezdeki ilk çalışmalar başat ideolojinin medya metnindeki yapılanmasıyla ilgilenirken, okurun bu ideolojiyle müzakere etmesine hatta direnmesine elveren anlamlandırma pratiklerini ihmal etmekteydi.* 1980'lerden itibaren ise kültürel çalışmalarda okurların/izleyicilerin medya metinleriyle karşılaştıklarında ürettikleri anlamlara ve anlamlandırma pratiklerine odaklanılmaya başlandı. Ancak bu da, kültürel çalışmalar içinde etnograficiler ve yapısalcılar olmak üzere başka tür bir bölünmeyi gündeme getirdi:

1. *Screen* dergisi çevresinde gelişen *Screen kuramı*, yapısalcılık, göstergebilim ve psikanalizi de bir araya getirerek *metnin izleyici/okur üzerindeki gücünü vurgulamaktaydı.* Özellikle 1970'lerde ön planda olan bu anlayış, okur/izleyici özneyi başat ideoloji içine yerleştirmedeki metinsel stratejileri çözümlenmeye ilgilenebilmekteydi. Metinlerin iktidarını sergilemek için Saussure'ün göstergebiliminden yararlanmıştır. Anlamın istikrarsız özelliği ve eklemlemeye bağımlı işleyişi, Barthes'ın yan anlam ve düz anlam arasında yaptığı ayırım ve mitlerin anlam kurucu özelliğiyle ilgili görüşleri kültürel çalışmaların metin çözümlenmelerine dayanak oluşturmuştur.
2. 1980'lerde başlayan *etnografik dönemeç ise medyanın* farklı izleyici grupları tarafından *farklı algılanma biçimlerinin incelenmesiyle ilgilendi.* Etnografi, antropolojide bir yöntemi ifade eder ve akademisyen ile uzak bir kültür arasındaki uzun süreli toplumsal etkileşimin yazılı bir değerlendirmesidir. Kültürel çalışmalarda ise araştırmacının farklı kültürel ortamlardaki izleyici ve okurlarla yakın ve uzun süreli çalışmalarını ifade eder. Bu çizgiye göre, medya metni (özellikle televizyon) bir söylemdir ve okuma da metnin söylemi ile okurun söyleminin bir karşılaşma ve müzakere sürecidir. Okuyucu- izleyici temelli araştırmalar, anlamın, metnin yapısı ile okurun karşılaştığı anda ortaya çıktığından hareketle şu soruyu sormaktadır: Kurgusal bir medya anlatısı ile izleyici karşılaştığında neler olmaktadır? İzleyicilerin alımlamalarına yönelik çalışmalarının arka planındaki felsefi-düşünsel yaklaşım fenomenolojidir. *Okuma ve izleme etkinliği de bir deneyimdir. Dünya, okuyucunun okuma ediminin sonucu olarak inşa edilir ve bu inşa okurun/yorumlayıcının dışındaki sözcük ve imgelerle başlatılır.*

Althusser'in ideoloji kuramı da bu ilk döneme damgasını vurmuştur.

Göstergebilim ve yapısalcılığın etkisiyle ilk dalga medya çözümlenmeleri edebiyat çözümlenmelerinden fazlasıyla yararlanmış ve bir ölçüde ona dayanmıştır. Böylelikle iletişim araştırmalarında uzun süredir hükmeden davranışçılıktan kaçınmak da mümkün olmuştur.

Fenomenoloji, algılayan kişi ile algılanan şeyler, insanlar ve eylemler arasındaki ilişkide gerçekliğin inşa edildiğini ifade eder.

Gerçeklik, bireyin dışında bir yerde nesnel olarak bulunmaktan çok ancak kişinin onu deneyimlemesi ile anlam kazanır ve inşa edilir.

Öte yandan medya kurumlarının örgütsel yapılanmaları, pratikleri ve işleyişi yani üretim süreçleri ise, hem metne yönelik hem de okur/izleyicilere yönelik ilgiler sürerken konu edildi. Ancak *ekonomik belirlemcilik tehlikesine düşmemek adına, daha çok medya profesyonellerinin iş yeri yaşamlarını, çalışma pratiklerini ve kurumsal işleyişlerini etnografik yöntemlerle ele alan çalışmalara ağırlık verildi.* Bu nedenle haberciliğin gerçekleştirildiği ortamlara araştırmacılar yoğun ilgi gösterdiler. Var olan toplumsal düzenin devamlılığını sağlayan bir genel iradenin üretilmesinde ve hatta bu süreçte direnme pratiklerinin manipüle edilmesinde kitle medyasının rolünü kapsamlı bir biçimde ortaya çıkarma amacıyla kültürel çalışmalarda her üç düzeydeki çalışmalara da yönelildi.

Klasik Çalışmalar

Kültürel çalışmalar alanında medya çözümlerinin eğlence içeriklerinden siyasal iletişime doğru kayması 1968'deki Vietnam savaşı karşıtı gösterilerin basında ve televizyonda nasıl sunulduğunun incelenmesi ile gerçekleşmiştir. Bu dönem "medyanın bunalımı" olarak adlandırılan ve medyanın yoğun ilgi çektiği bir dönemdi. Medya, sorunlu politik ve toplumsal olayların temsili, yayın kuruluşları, politikalar ve devlet arasındaki ilişkiler ve medya mesajlarının nasıl yapılandığını anlama bakımından ilgi çekmekteydi.

Film ve medya çalışmaları *Screen* dergisi çevresinde Birmingham Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin öncelikli inceleme alanı haline gelmiştir. Dergi, metnin anlam oluşumunda metnin belirleyiciliğini aşırı öne çıkarmıştır. Metin çözümlerine ağırlık vererek başlayan medya araştırmalarında ilgilenilen ilk konular ise -1968 öğrenci olaylarının yarattığı bağlam nedeniyle- medyanın normal, kabul edilebilir ve sapkınlık tanımlarını nasıl ürettiği olmuştur. Özellikle işçi-işveren çatışmalarının haberlerde nasıl temsil edildiği merkezin ilgisini çekmiştir. Haberler, haber üretimi, güncel politika programları, kültürel çalışmalar merkezinin ilk çözümlerine odaklarıdır. Bu doğrultudaki ilk ve artık klasik çalışmalardan biri olan *Haberlerin Üretimi (Manufacture of News, 1973)* adlı ortak çalışmada Phil Cohen ve Jock Young, medya ile politik sapkınlıklar arasındaki ilişkileri inceleyerek olayların ve olguların nasıl haber inşası hâline dönüştürüldüğünü, dengelilik, nesnellik ve yansızlık soruları merkezinde ele almıştır.

Kültürel çalışmaların medya metni odaklı araştırmalarından en önemlilerinden biri, medyada yer alan ırkçılığın incelendiği *Krizin Yönetilmesi: Devletin Soyulması, Kanun ve Düzen* (Policing the Crisis: Mugging the State, Law and Order, 1978) başlıklı ve Stuart Hall ile arkadaşlarının gerçekleştirdiği çalışmadır. Bu çalışmada alt kültürlerin direnme pratikleri ve İngiliz politik gücünün stratejileri medya analizi ile sergilenmiştir. Gerçekleştirilen ampirik çözümlerle 1970'lerde şiddet suçları tehdidine basın aşırı tepki verdiği ortaya çıkarılmıştır. Şiddet suçlarıyla ilgili haberlerin birincil ve ikincil tanımlayıcıları arasında farkları ortaya koyan bu çalışmada, polis gibi medyaya bilgi veren egemen gruplar birincil tanımlayıcılar, onların ifadelerindeki enformasyonu seçip yorumlayan medya ise ikincil tanımlayıcılar olarak birbirinden ayrılmaktadır. Bu ayırım önemlidir; böylelikle polis, adalet sistemi, bürokratlar vb. haber kaynaklarının ellerindeki iktidarı güncel sorunlara ilişkin meşru ve izin verilen tanımlamaları üretmek üzere harekete geçirdikleri ortaya konulmuştur.

1977'de Stuart Hall, hem metin çözümlerini hem de izleyici alımlama çalışmaları için önemli kavramlaştırmalar geliştirdiği *Kodlama ve Kodaçım*

Metin çözümlerine ağırlık vererek başlayan medya araştırmalarında ilgilenilen ilk konular -1968 öğrenci olaylarının yarattığı bağlam nedeniyle- medyanın normal, kabul edilebilir ve sapkınlık tanımlarını nasıl ürettiği olmuştur.

Mesajın hem inşa edilmesinin hem de okunması ve alımlanmasının etkin bir biçimde gerçekleştirilen toplumsal olaylar olduğuna dikkat çekerek, hem metin çözümlmeleri hem de alımlama çalışmaları için önemli önermeler dile getirmiştir.

(Encoding-Decoding) makalesini yayınlamıştır. Bu makalede, metinlerin izleyiciler için üç temel okuma konumu sunduğunu öne sürmüştür: mesajı bütünüyle reddeden karşıt okuma, kısmen kabul kısmen reddeden müzakereli okuma veya tamamıyla kabul eden işbirlikçi okuma konumları. Bu çalışmada Hall, mesajın üretimi ve tüketiminin üst belirlenmiş olduğunu vurgulamıştır. Yani iletişim sürecinde mesajın düzenlenmesinden (kodlama) okunup anlaşılmasına kadar (kodaçımı) her bir aşamanın kendi özgül belirleyicileri olduğunu söylemiştir. Hall, kodlanan mesaj ile kodaçımı arasında her zaman bir uygunluk olamayabileceğini öne sürmüştür. David Morley'nin Charlotte Brunson ile birlikte hazırladığı *Gündelik Televizyon: Ulusalçapta İzleyiciler* (Everyday Television: Nationwide Audiences, 1978) adlı çalışma da temelde bir metin çözümlemesi olmakla birlikte, izleyicileri önemli ölçüde hesaba katmıştır. Morley bu çalışmayla, anlam üretiminin hem televizyon iletisinin içsel yapısına hem de izleyicinin kültürel arka planına bağlı olduğunu öne sürmektedir. *Nationwide* çalışması, bu televizyon programının izleyiciye ne tür seslenişler yaptığını ve izleyicilerin metindeki yeğlenen anlamlara direnebildiğini sergilemiştir. İlk kez odak grup tekniğini alımlama çalışmasında kullanarak araştırmacılar, birbirinden farklı özellikleri olan izleyici gruplarının tepkilerini sistematik biçimde yorumlamışlardır.

1970'lerde medya kurumlarının işleyişi ve üretim süreçleri üzerine çalışmalar da yapılmıştır. Philip Schlesinger, *Gerçekliği Kurmak* (Putting Reality Together, 1978) başlıklı çalışmasında, haberlerin endüstriyel bir tarzda üretilmesinin yarattığı ideolojik ve yapısal sınırlılıklara dikkat çekmiştir. Bir başka araştırma çevresi olan Glasgow Üniversitesi Medya Grup da 1974- 1982 yılları arasında hem ampirik hem de yorumlayıcı yöntemleri haber metinlerine uygulayarak ekonomi, sendikalar, İngiliz İşçi Partisi ile ilgili basında ve televizyonda üretilen içerikleri –genel olarak tarafsızlık ekseninde- çözümlenmiştir. Bu çözümlmeler *Kötü Haber* (Bad News, 1976), *Daha Kötü Haber* (More Bad News, 1980) ve *Gerçekten Kötü Haber* (Really Bad News, 1982) adlı çalışmalarıyla kamuoyuna sunulmuştur. 1977 yılında Open University bünyesinde verilmeye başlayan Kitle İletişim Dersleri de ideoloji kültür ve toplumsal süreçleri sorgulayan derleme yayınlarla kültürel çalışmalar alanına katkı sunmuştur.

Kültürel çalışmalarda feminist katkılar ise iki temel yapıyla görünür kılınmıştır. Bunların *ilki Kadınlar Sayı Aldı* (Women Take Issue, 1978) başlıklı ve içinde Dorothy Hobson, Charlotte Brunson gibi feministlerin yazılarının da olduğu özel sayıdır. İkincisi ise daha sonra gelen *Merkezin Dışında: Feminizm ve Kültürel Çalışmalar* (Off Centre: Feminism and Cultural Studies, 1991) derlemesidir. Kültürel çalışmaların amaçları ile feminizmin politik amaçlarını buluşturan yazıların yer aldığı bu çalışmalar, popüler kültürdeki kadın temsillerini, kadın kimliklerinin medyada ve popüler kültürdeki kurulma biçimlerini, sinemadaki kadının seyredilme hâlini kültürel çalışmaların gündeminde canlı tutmuşlardır. Feminist yaklaşımlar, kültürel çalışmalar alanının çeşitli çözümlleme stratejileri, teknikleri ve biçimlerinden yararlanarak kadınların erkek egemen söylem karşısındaki durumunu, haber gibi eril anlatıların kadını ikincilleştiren söylemlerini gözler önüne sermişlerdir.

1980'lerde izleyici merkezli çalışmalara yönelme başlamıştır. İlk kez David Morley'in yazdığı *İzleyiciyi Yeniden Kavramlaştırmak* (Reconceptualizing Audience) yazısıyla, farklı izleyici gruplarının sınıf temelleri ile medya malzemelerine yönelimleri arasındaki bağlantıya dikkat çekilmiştir. Programların nasıl çözümlendiğine ilişkin kuramsal tezler ortaya konmuştur. Medya çözümlmelerinde toplumsal cinsiyet boyutunun da geliştirilmesine yol

Kültürel çalışmalarda izleyicilerin toplum ve tarih tarafından da konumlandırılan etkin yorumlayıcılar olduğu görüşü rağbet gördükçe kültürel çalışmaların etnografik kolu gelişme göstermiştir.

Medya izleyicileri üzerine feminist yaklaşımla yapılan çalışmalar, medya içeriklerindeki ataerkil temsillerle, izleyicilerin “medya içeriğinden haz aldığı” varsayımları ile mücadele etmişlerdir.

açmıştır. Böylelikle kadınların medyadaki temsilleri yanı sıra özellikle televizyonun eğlence içeriklerine (durum komedileri, suç dramaları, aile dizileri, yarışmalar, haberler vb.) yönelik izleme pratikleri de çözümlenmiştir.

Medya çözümlemelerine toplumsal cinsiyet boyutunu güçlü bir biçimde katan bu çalışmalar 1980’lerde hızla artmıştır. Dorothy Hobson ***Kesişen Yollar: Bir Pembe Dizinin Dramı*** (Crossroads: The Drama of a Soap Opera, 1982) başlıklı araştırmasında, bu pembe dizinin üreticileri, programcıları, izleyicileri arasındaki karmaşık ve çok katmanlı bağlantıları açık biçimde sergilemiştir. Dizinin yapım ortamlarına ve izleyici ev kadınlarının dünyalarına bizzat giderek Hobson, üretim pratikleriyle tüketim pratiklerinin nasıl eklemlendiğini çalışmıştır. Bu çalışma ile Hobson ev ortamında aile ile birlikte diziyi seyrederek, izleyicilerin programlarla ilişkilerinin gündelik hayatlarındaki karşılığını da yakalama fırsatı bulmuştu. Kültürel çalışmalardaki feminist bakış açısını güçlendiren ve izleyici alımlama pratiklerine yönelik çalışmalardan bir diğeri Janice Radway’ın yazdığı ***Romantizmi Okumak*** (Reading Romance, 1987) başlıklı incelemesidir. Kadınlara yönelik romantik kurgusu olan romanlarda kadın ve erkek arasındaki geleneksel toplumsal ilişkilerin nasıl üretildiğini sergileyen bu çalışma, kadın okurların romantik içerikli kitapları kendi dünyasına dahil etme tarzlarını sergilemeye yöneliktir. Radway, araştırmasında bu romanların kadınların ataerkil değerlerden uzaklaşmasını sağlayan, hatta bir tür “bağımsızlık ilanları” şeklinde de okunabilecek bir tarzda gündelik yaşam pratiklerine eklemlendiğini öne sürmektedir.

Gündelik hayatın karmaşıklığı, medya araştırmalarının bağlamının genişletilmesini gerektirmiştir. Dönemin dünya çapında popüler dizisi Dallas ve izleyicileri, Len Ang’in çalışmasına konu olmuştur. ***Watching Dallas*** (Dallası İzlemek, 1985) başlıklı çalışmada Ang, izleyicilerin neden bu diziyi izlediği temel sorusu çevresinde bir araştırma gerçekleştirmiştir. David Morley ise gerçekleştirdiği bir başka izleyici araştırmasını ***Aile Televizyonu: Kültürel İktidar ve Eviçi Boş Zaman*** (Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure, 1987) adıyla yayınlamıştır. Bu çalışmada Morley, televizyon seyretmenin toplumsal süreçlerine odaklanmıştır. Çalışmada Morley, televizyon izleme biçimlerindeki değişikliklerin, ailelerin bütün boş zaman etkinlikleri göz önüne alınarak anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Artık araştırma birimi, tek başına izleyen seyirci değil, ailedir ve çalışma hane içinde gerçekleştirilmiştir. Önemli bir nokta incelenen orta sınıf aileler içinde cinsiyet rollerinin eşitsiz dağılımı nedeniyle, en çok izlenen zaman aralığı olan akşamları program seçimi ve cihazların çalıştırılması gibi pratiklerin erkeğin tekelinde olduğudur. Ev içi alanın erkek için dinlenme alanı olmasına karşılık kadınlar için çalışma alanı olması, izleme pratiklerini de kadın ve erkeğin boş zaman etkinliklerindeki konumlarını da belirlemektedir. Dolayısıyla bu çalışma, araştırma ilgilerinin medya metinleri ve izleyicilerden insanların günlük hayat pratiklerine ve söylemlerine doğru kaymasını hızlandırmıştır.

John Fiske ***Televizyon Kültürü*** (Television Culture, 1987) adlı çalışmada, izleyicinin metinle karşılaşmasındaki hazı açıklayıcı bir öge olarak öne sürmüştür. Ona göre anlamlandırmanın hazı, daha çok metnin izleyicisinin onu kendisine mal etmesinin sonucudur. Yani okuru etkin hale getirebilen metinler, haz sunar. Ona göre bu haz, okurun/izleyicinin hem metinde beliren hâkim anlamlar karşısında boyun eğmesini hem de onlara direnmesini açıklayıcı bir ögedir. Okurun/izleyicinin anlam üretebilme hazı, onu popüler kültür ürünleri karşısında istekli, hareketli ve etkin kılar. Burada artık kendi boyun eğmesini etkin biçimde yaşayan, üretken, haz peşindeki insandan söz edilmektedir.

Metinle karşılaşan okurun/izleyicinin anlamlandırma pratiklerini açıklamak için ‘haz’ kavramı devreye girmiştir.

Etnografik işyeri çalışmaları, kültürel çalışmalar geleneğinin tam içinde yer almamakla birlikte, metinleri incelemekte yararlanılabilecek çok önemli sonuçlar sunmuştur.

Kültürel çalışmalar içinde izleyici analizleri arttıkça buna yönelik eleştiriler de belirmiştir. Örneğin John Hartley, tıpkı ulusun “hayali bir cemaat” olmasına benzer şekilde izleyicinin de kendisi adına konuşulması, soru sorulması, düzenlenmesi için akademisyenler, yayıncılar ve düzenleyici kurumlar tarafından icat edilmiş bir kategori olduğunu öne sürmüştür. Üstelik sadece hayal edilmiş kurgusal bir bütünlük olmaktan da öte izleyiciler, bunu kurgulayan araştırmacıların, yayıncıların ve düzenleyici kurumların her birinin kendi gereksinimlerine uygun biçimde üretilen stratejik birimlerdir. Hartley’in **Görünmez Kurgular** (Invisible Fictions, 1987) adlı makalesi, izleyicilere yönelmiş olan dikkatlerin yeniden metinlere, metinlerin içinde üretildiği söylem rejimlerine, hükümetlerin yayıncılıkla ilgili politikalarına ve düzenlemelere yöneltilmesine yönelik vurgular taşımaktadır.

1990’larda kültürel çalışmalar, medya kurumlarının çözümlenmesine daha fazla ilgi gösterir hâle gelmiştir. Medya kurumlarına, işbaşındaki medya profesyonellerine ve çalışma ilkelerine odaklanan araştırmalar içinde Jeremy Tunstall’ın **İşbaşında Gazeteciler** (Journalists at Work, 1971), Philip Elliott’un **Televizyon Dizilerinin Yapılışı** (The Making of Television Series, 1972) ve Philip Schlesinger’in **Gerçekliğin Kuruluşu** (Putting Reality Together, 1978) başlıklı çalışmalar sayılabilir. Bu çalışmalarda genel izlek, kurumlar üzerindeki ekonomik belirleyicilerin ve endüstrinin taleplerinin, metinlerden ve izleyicilerden daha ağırlıkla medya üretiminin ilkelerini ve mekanizmalarını belirlediğidir. Haber ofisleri ile ilgili araştırmalarda, habercilik kültürünün haber denilen ürün üzerindeki etkisi sergilenmiştir. İşyeri pratiklerine yönelik çalışmalarda asıl konu, medya sahibinin doğrudan müdahalesini göstermek değil, yapısal işleyişin ve tutucu güçlerin, ürünü baştan sona nasıl şekillendirdiği olmuştur. Medya sektöründe kadın çalışanların yaşadığı sorunlar ve habercilik kuruluşlarının erkek egemen işleyiş mantığını sergilemek de, feminist yaklaşımdan hareketle etnografik araştırmalara konu olmuştur.

Günümüzde klasikleşmiş sayılan bu çalışmalarla medya, politikalar ve toplum arasındaki karmaşık ilişkiler üzerine yeni tezler ortaya konmaktadır. Yine bu ilk çalışmalar, gündelik yaşamın çelişkilerine popüler televizyon içerikleri aracılığıyla ne türden yanıtların nasıl oluşturulduğuna odaklanmıştır. Metnin, hiçbir zaman tam bir ideolojik kapanmaya ulaşamayan, yapılandırılmış bir çok anlamlılık alanı olduğu, bu teorik ve ampirik çalışmalarla öne sürülmüştür. Varılan noktada metinler, ikili biçimde görülmektedir: Metinler, kendi içlerinde bazı anlamları taşıyan, en azından okuyana metinden her dilediği anlamı çıkaramayacak belirli sınırları koyan bütünlükler olarak görülmektedir. Bundan dolayı belirli bir grup okumayı hâkim kılacak veya yeğlenen okuma hâline getirecek başat ideolojik yapıları bir dereceye kadar yeniden üretmektedir. Öte yandan metinleri, direnme de üretebilen veya boyun eğen okumalara karşı okumalar olasılığını da taşıyan ve kültüre özgü belirli gruplar tarafından harekete geçirilen, anlamı bağlamlara göre değişebilen daha açık bütünlükler olarak görenler de vardır. Bu ikinci bakış açısı, izleyicinin okuma pratiklerine daha fazla belirleyicilik atfetmektedir ve 1980’lerden sonra kültürel çalışmalar alanında güçlenen yaklaşımdır.

Metinler, kendi içlerinde bazı anlamları taşıyan, en azından okuyana metinden her dilediği anlamı çıkaramayacak belirli sınırları koyan bütünlükler olarak görülmektedir.

Bireysel Etkinlik

- Gün içinde okuduğunuz günlük gazetenizin bugünkü manşet haberini ele alın. Bu haberdeki cümleleri, fotoğrafı ve haberin biçimsel düzenlenişini inceleyin. Size bu gazete haberinde ideolojik bir yönün bulunduğunu düşündürecek neler var? Hangi ifadeler ve sözcükler, ne tür ideolojik anlamlar üretiyor? Sıralamaya çalışınız.

Toplumsal yaşamdaki eşitsizliklerin doğallaştırılmasının üstesinden gelme konusu, kültürel çalışmalar alanındaki tek bir yöntemin veya kuramsal konumun bütünüyle başarabileceği bir şey değildir.

Alana yönelik bir başka kaygı, kültürel çalışmaların, 1980'lerden başlayarak dünyada ve özellikle ABD'de yoğun bir ilgiyle karşılanmasıyla birlikte eleştirel tonunu kaybettiğidir.

Kültürel çalışmalar ortaya çıkışından sonra uzun bir süre bir Batı projesi olarak devam etti. Ancak 1990'lardan itibaren Asya, Afrika, Latin Amerika gibi dünyanın uzak ve çok farklı bölgelerindeki iletişimcilerin ve toplumsal kuramcılarının yoğun ilgisini çeker oldu.

KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE GÜNCEL DURUMU

Kültürel çalışmalar, sembolik temsiller, somut iktidar ilişkileri ve gündelik hayat arasındaki bağlantıyı kurarak insanların içinde buldukları koşulları daha iyiye doğru değiştirebilmeleri için harekete geçmelerini sağlamaya yönelik teorik ve politik müdahale olarak belirmiştir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için sosyal bilimler alanında hem disiplinler sınırlarıyla ilgili yerleşik düzene, hem de Marksist kuramdaki Ortodoksluğa karşı radikal bir meydan okuma sunmuştur. Toplumsal yaşamdaki eşitsizliklerin doğallaştırılmasının üstesinden gelme konusu, kültürel çalışmalar alanındaki tek bir yöntemin veya kuramsal konumun bütünüyle başarabileceği bir şey değildir. Bu nedenle kültürel çalışmalar, kuramsal ve politik hedeflerini gerçekleştirme bakımından metinden izleyiciye, üretim süreçlerinden kurumsal yapılara değişen odaklar boyunca kendi içinde de büyük bir çeşitlilik ve hatta çelişkili konuları barındırmaktadır. Kültürel çalışmalar, değinilen bu yönler bakımından hem alanın içinden hem de dışından yoğun eleştirilere uğramıştır. Bu eleştirileri, alanın gelişimine yönelik kaygılar ve daha köklü ve derin kuramsal/politik kaygılar başlıkları altında ana hatlarıyla inceleyeceğiz.

Alanın Gelişimine İlişkin Kaygılar ve Eleştiriler

Kültürel çalışmalar, başlangıçta daha çok beyaz-burjuva erkek entelektüellerin uğraşı gibi belirmiştir. Bu nedenle "kimler kimin adına bilgi üretiyor?" diye formüle edilebilecek bir soru da alanın gündemini uzun süre meşgul etmiştir. Temel sorun, kültürel çalışmalar uygulayıcılarının ürettiği bilginin, hakkında yazdıkları kişilerin politik gerçeklikleriyle bütünüyle çakışıp çakışmadığı ya da onların politik vicdanlarını yatıştırma işlevi görüp görmediğiydi. Örneğin, beyaz burjuva eğitilmiş bir erkek akademisyenin, işçi sınıfından genç erkeklerin dünyasındaki iktidar örüntülerini ne ölçüde sergileyebileceği sorun olarak görülüyordu. Bu türden eleştirilere karşı kültürel çalışmalar, özellikle ilk ortaya çıktığı yıllarda epey yanıt geliştirmiştir. Burada kültürel çalışmaların vurgusu, politik özelliğinin verili olmayıp kurulan bir şey olduğu ve entelektüelin ürettiği içeriğin kendi fiili toplumsal konumuyla bağlantısının hesaba katılması gerektiğidir.

Alana yönelik bir başka kaygı, kültürel çalışmaların, 1980'lerden başlayarak dünyada ve özellikle ABD'de yoğun bir ilgiyle karşılanmasıyla birlikte eleştirel tonunu kaybettiğidir. Eleştireliliğin kaybolmasının birkaç nedeni vardır: Öncelikle medya izleyicilerinin anlamlandırma sürecindeki bağımsızlığı ve iktidarına yönelik olarak Amerikan kültürel çalışmalarındaki aşırı iyimserlik; ekonomi politik yaklaşımın izleyicilerin metalaşmasına yönelik ilgilerinin alana taşınmaması; kitle reklamcılığı ile uzmanlaşmış medya arasında herhangi bir ayrımı geliştirmemesi; medya içeriklerinin etkin alınması ile politik etkinliğin bir ve aynı tutulması; karşıt alt kültürlerin istisnai durumu olan ilerici okumaları genel bir durum olarak kabul etmesi, Amerikan kültürel çalışmalarının eleştirel zemininin zayıflığının göstergeleridir. Kuşkusuz Amerikan kültürel çalışmalarının eleştirel tonunu azaltan bu temel zayıflıkları, esasında kuramsal- politik yönelimlerinin İngiliz kültürel çalışmalarından farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Kültürel çalışmalar ortaya çıkışından sonra uzunca bir süre bir Batı projesi olarak devam etmiştir. Ancak 1990'lardan itibaren Asya, Afrika, Latin

Her ne kadar Hall başta gelmek üzere pek çok kişi tarafından sermaye ve sınıf konularının tekrar merkezi bir tema olacağı öngörülse de, bu durum sınıf meselesinin daha da geri planda kalmasına yol açmaktadır.

Kültürel çalışmalar alanına yönelik bütün bu eleştiriler, uygulamaya ve gelişime dair somut sorunlar olarak sürekli tartışılmaktadır. Bunların yanı sıra bir de alana yönelik kuramsal/politik eleştiriler de söz konusudur.

Ekonomi politikçiler, medya endüstrilerinin ekonomik örgütlenmesine odaklanmadığı için, bu örgütlenmelerin ve ekonomik dinamiklerin anlamın üretimine ve dolaşımına nasıl nüfuz ettiği konusunda kültürel çalışmaların pek bir şey ortaya koyamadığını öne sürmektedirler.

Amerika gibi dünyanın uzak ve çok farklı bölgelerindeki iletişimcilerin ve toplumsal kuramcılarının da yoğun ilgisini çekmiştir. Kültürel çalışmalar günümüzde büyük ölçüde küreselleşmiş bir durumdadır. Yeni kültürlerle, yeni sembolik ortamlara, yeni malzemelere ve sorunsallara açılan kültürel çalışmalar, kavramsal olarak içinden çıktığı İngiliz toplumunun ve tarihinin bağlamından başka bağlamlara taşınmaktadır. Bu, kültürel çalışmaların bazı kavramlarının ve önermelerinin yeni bağlamlarda karşılığının olup olmadığı sorusunu yaratmaktadır. Gerçekten de kültürel çalışmalar İngiltere'den dünyanın İngilizce konuşulan başka ülkelerine ihraç edilip benimsendikçe, ortaya çıktığı özgün tarihsel koşulların dışındaki bağlamlarda amaçları ve yönü bakımından tam olarak karşılığını bulmakta zorlanmıştır. Medya ve popüler kültür metinlerinde güç ilişkilerini, kimliklerin kuruluşunu incelemek, zaman zaman biçimselciliğin tuzağına düşülmesine neden olmaktadır. Kavramların yeni bağlamlarda yeniden içeriklendirilmesi, Stuart Hall ve kültürel çalışmacılara göre sorun olmasa da, pek çok eleştiriye de maruz kalmaktadır. Çünkü bu kavramların politik vurguları, yeni bağlamlarında aynı olmamaktadır. Bu da kültürel çalışmaların –özellikle Amerika olmak üzere- politik vurgusunun kaybolması anlamına gelmektedir. Öyle ki metin çözümlenmeleri bile politik değil estetik çözümlenmeler gibi yapılmaktadır. Bunun üstesinden gelmek için Stuart Hall, Amerika başta gelmek üzere her farklı kültürel- politik bağlamda, kültürel çalışmaların o bağlamın felsefi- düşünsel geleneği ve tarihsel-toplumsal birikimiyle eklemlenmesini önermektedir. Böylelikle çalışılan konular daha somut ve güncel dolayısıyla da politik kılınabilir. Uluslararasılaşmasıyla birlikte kültürel çalışmalarda ulus, ulus devlet, ırk ve etnik kimlikler ve onların popüler kültürü temel çalışma temaları hâline gelmektedir.

Özellikle 1990'larda yayın sayısı, üniversitelerdeki programlar, elde edilen proje ve araştırma fonları, alanda çalışan aydın kuşağının sayısındaki artış vb. pek çok bakımdan kurumsallaşmasının olağanüstü artmış olması da bir diğer eleştiri noktasıdır. Bu kurumsallaşmanın, kültürel çalışmaları başından beri peşinde olduğu eşitlikçi ve özgürlükçü kültürel politikaların geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesi için akademisyenlerin ve aydınların mücadele azmini azaltacak bir konformizm tehdidi olduğu öne sürülmektedir.

Kuramsal/Politik Kaygılar ve Eleştiriler

Kültürel çalışmalar alanı, hem içinden gelişme gösterdiği Marksist gelenekten, hem yapısalcılık sonrası ve modernizm sonrası yaklaşımlardan, hem de Amerikan pozitivist araştırma geleneğinden sürekli ve ciddi eleştiriler almıştır, almaktadır. Her kuramsal konunun aynı anda bir politik konuma da denk düşmesi nedeniyle, bu eleştirilerin politik imaları da yüküldür. Bunlardan en önemli ve kültürel çalışmaları en çok meşgul eden eleştiriler, klasik Marksizm içinden gelenlerdir. *Kültürel çalışmalar alanı ortaya çıkışından itibaren özellikle klasik Marksizmin ekonomi politiği içinde yer alan düşünürler tarafından, kitle iletişimin somut ekonomi politiğini sunmakta yetersiz kaldığı için eleştirilmektedir.* Gerçekten de başta Stuart Hall nezdinde İngiliz kültürel çalışmaları olmak üzere alanın genelinde hâkim eğilim, devletin ve ekonominin sunduğu kapsamlı ve derin yapılandırıcı ilişkileri ihmal etmek olmuştur. Ekonomi politik yaklaşım, tıpkı kültürel çalışmalar gibi, varolan eşitsizlikleri üreten kapitalist düzenin değiştirilmesini hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda analitik olarak odağı, sermaye dinamikleri, medya sektöründeki mülkiyet yapıları ve ilişkileridir. Çünkü iktidar ve ideoloji arasındaki bağlantının belirleyici düzeyini, üretim ilişkileri düzeyi olarak görür. Toplumsal ilişkilerin

Ekonomi politik düzeyin belirleyiciliğinden hareket eden kültürel materyalistlerin yakınması, medya metinlerine yönelik ilgilerin, ideolojiyi abartılı ve idealist bir yaklaşımla öne çıkarmaya yol açtığıdır.

Kültürel çalışmalara göre sınıf kimliğinin, ırka ve cinsiyete dayalı kimlikler karşısında herhangi bir üstünlüğü yoktur.

Ekonomi politik yaklaşımlar, ücretli emeğin, pazarın işleyişinin ve meta ticaretinin insanların varoluş koşullarını kaçınılmaz biçimde belirlediğinin altını çizer.

yeniden üretildiği bir mecra olarak medyayı anlamak için, kültürel materyalist Nicholas Garnham'ın söylediği gibi (2008), medyaya bakılmaması gerektiğini öne sürmektedirler. Ekonomi politığe vurgu yaparak kültürel alanı inceleyen kültürel materyalistlerin yakınması, medya metinlerine yönelik ilgilerin, ideolojiyi abartılı ve idealist bir yaklaşımla öne çıkardığıdır. Ekonomik temel tarafından belirlenme anlayışına direndiği için kültürel çalışmalar, kültürel materyalizmde yer alan belirlenimin yönünün tarihsel olarak değişebileceği görüşünü görmezden gelmekle eleştirilir. Üretimin doğasının ve yapısının tüketimi belirlemesi kadar, tüketimin de üretimi belirlemesi, günümüz Marksizminde önemli ölçüde taraftar bulan bir görüştür artık. Kültürel materyalizm de, ideolojik üretim araçlarının kontrolünün apaçık müdahalelerle gerçekleşmediğinin farkındadır. Buna göre kapitalizm, her zamankinden daha karmaşık ve derinleşmiş bir işbölümüne sahiptir ve bu işbölümünde ideolojik ve kültürel içerikleri üreten kültür işçilerinin ve aydınların rolü, daha ayrıntılı çözümlenmelidir. Bu tür çözümlenmeler, medya dahil bir dizi kurumsal yapıyı, kültürel pratikleri, yasal ve siyasal yapıları, aile yapılarını da ele almayı gerektirmektedir. Kültürel materyalistlere göre kültürel çalışmalar bunları ele almakta başarılı değildir.

Elbette kapitalizm eleştirisinde önemli olan konu, toplumsal bir varlık olan insanın eylemleri ve düşüncelerine ilişkin sınırların nasıl ve kimler tarafından çizildiği ile bu sınırların çizilmesinde gündelik yaşantısını süren insanların kendi payıdır. *Kültürel çalışmalar alanı, kültürel ve ideolojik pratiklerin mücadeleli ve çelişkili işleyişinden kaynaklanan direnme ve başkaldırma olanağını fazlasıyla abarttığı için eleştirilmektedir.* Ekonomi politik yaklaşımdan hareket eden kültürel materyalizmde, toplumsal değişime hiçbir katkısı olmayan, çok kısıtlayıcı ve güçsüzleştirici kültürel pratiklerin de olabileceği ve hatta insanların bu pratiklere bir yanlış bilinçlilik içerisinde katılabileceği kabul edilir. Kültürel çalışmaların pek çok kolu, seçkin gibi görünmekten çekinerek yanlış bilinçlilik kavramından uzaklaşmaya çalışır. Ancak bir yandan da bağımlı grupların kapitalist sömürü ve eşitsizlik ilişkilerine gündelik hayatında katılarak toplumsal varlığını sürdürmek adına kendi bilinçlerini baskılaması ya da bilincin bastırılması gibi psikanalitik açıklamalar, kültürel çalışmalarda genel olarak kabul edilmektedir. Kültürel çalışmalardaki bu ikili konum da, Nicholas Garnham gibi kültürel materyalistlerden ciddi eleştiriler almaktadır.

Kültürel ve politik kimliklerin oluşumuna özellikle 1990'larla yoğunlaşan kültürel çalışmalar, sınıfı güncel ve geçerli hâkimiyet yapılarının anahtar kimliği olarak görmediğinden dolayı da muazzam eleştirilerle karşılaşmaktadır. Gerçekten de kültürel çalışmalar, ırk ve cinsiyeti, sınıf tarafından belirlenmeyen, kendi belirleyicilik güçleri ve kendine özgü hâkimiyet sistematiği olan ayırım noktaları olarak görür. Sınıf kimliğinin, ırka ve cinsiyete dayalı kimlikler karşısında herhangi bir üstünlüğü yoktur. Oysa klasik Marksist yaklaşım, hangi hâkimiyet türlerinin yıkılmasının insanı gerçekten özgürleştireceği sorusuna yanıtında nettir: Sınıf hâkimiyetini yıkmak. Ekonomi politik, diğer bütün hâkimiyet biçimlerini, tarihsel olarak sınıf hâkimiyeti üzerinde kurulan yapılar olarak görmeyi sürdürür. Bundan dolayı asıl politik mücadele, ekonomik kaynakların denetimini sağlamaya yönelik olmalıdır ve bunun dışındaki mücadelelerin boyunsunan toplumsal grupların güçlenmesine yeterince katkısı olamayacağı vurgulanır.

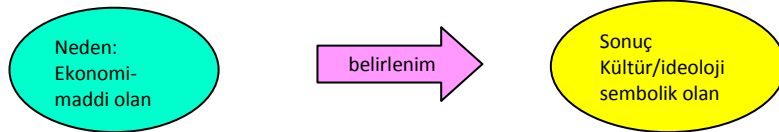
Ekonomik düzeyi belirleyici olarak gören kültürel materyalizm açısından insanların kültürel ve ideolojik pratikleri, kapitalizmin koşullarına verilen yanıtlar gibi ele alınmayı sürdürür. Bunun anlamı, *ekonomi politığın ekonomiyeye*

yani maddi olana, kültürel çalışmaların kültür ve ideolojiye yani sembolik olana verdikleri önceliğin devam etmesidir. Daha da genelleştirilirse ekonomi ve kültür/ideoloji arasındaki ayrım, Janice Peck'in çok doğru bir biçimde saptadığı gibi (2008), Batı düşüncesinde kökleşmiş olan doğa- kültür, maddi olan- zihinsel olan, maddi- sembolik, koşullar – bilinç şeklindeki ikiliklerin bir devamı niteliğindedir. Her iki yaklaşımın arasındaki temel benzerlik, kendilerini belirleyici temel neden olarak ve karşıtlarını ise bir sonuç olarak konumlamasıdır.

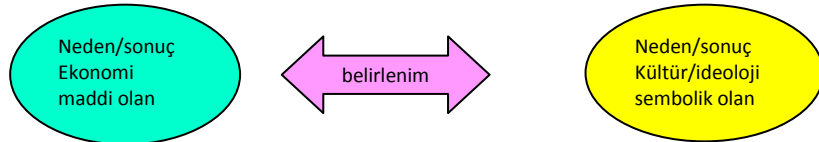
Aslında aralarındaki temel ayrım, maddi olan ile zihinsel olan arasında hangisinin diğerini şekillendirdiği konusu olarak karşımıza çıkmayı sürdürmektedir. Marksizmin bu kadim meselesinin üstesinden gelmek için kültürel çalışmalar alanında başvurulan 'eklemlenme' kavramı da eleştiriler karşısında yeterli olamamıştır. Eklemlenme, her tarihsel uğrakta üretim, tüketim, politika ve ideoloji pratiklerinin özgül bir araya gelme tarzı veya hareketidir. Kültürel çalışmalarda, farklı pratiklerin birbirleriyle bağlantısını kurmak açısından oldukça açıklayıcı bir terimdir. Ya da Stuart Hall'ün geliştirmeye çalıştığı 'ekonominin son kertede değil ilk kertede belirleyici olduğu' görüşü de ekonomi politikçileri tatmin etmemiştir. Esasında kültürel çalışmalar ekonomik indirgemecilikten kaçınmakla birlikte, daima kapitalist üretim sürecinin ekonomik yönünün ideolojik ve kültürel alan için kısıtlayıcı etkilere sahip olduğunu söylemektedir. Ancak kültürel çalışmalar, ekonomi ve kültür çözümlenmesi arasında bağlantı kurulması gerektiği konusunda tıpkı ekonomi politik yaklaşım gibi düşünse de, ekonomiye herhangi bir şeyin belirleyicisi olarak ayrıcalık tanımayı reddetmektedir. Onun yerine önerisi, belirlenim terimini alıkoyarak yeni bir kavramlaştırmadır: *farklı düzeyler arası ilişkiler ve toplumsal pratiklerin tümü karşılıklı olarak belirlenimlidir, sadece aşağıdan yukarıya doğru işlemez tersi de geçerli olabilir*. Buna 'görelî belirlenimsizlik' denilebilir. Marksizme politik mücadele için bir açıklık olanağı yarattığı öne sürülen görelî belirlenimsizlik, belirli sonuçların mutlak öngörülebilirliği yerine sınırların konulması, ölçütlerin kurulması, somut koşulların tanımlanması olarak düşünülmektedir. Ancak eleştiriler, bu tür bir belirlenim anlayışının Marksist kuramı diyalektik belirlenimden (yani tarihsel sürecin tez-antitez ve sentez olarak gelişimsel birliğini vurgulayan belirlenimden) apayrı bir yere götürdüğüne dikkat çeker. Öğeler ve pratikler arasındaki ilişkiler, kültür ve ekonomi arasındaki bağlantı zorunlu bir karşılıklılık çerçevesinde gerçekleşmiyorsa, olumsuzdur yani asla önceden kestirilemez.

Kültürel çalışmalar ekonomik indirgemecilikten kaçınmakla birlikte, daima kapitalist üretim sürecinin ekonomik yönünün ideolojik ve kültürel alan için kısıtlayıcı etkilere sahip olduğunu söylemektedir; ancak ekonomiye herhangi bir şeyin belirleyicisi olarak ayrıcalık tanımayı reddetmektedir.

Şekil 8.1. Ekonomi Politinin Diyalektik Belirlenim Anlayışı

Şekil 8.2. Kültürel Çalışmaların Görelî Belirlenimsizlik (Eklemlenme) Anlayışı

Kapitalizmin güncel karmaşık ve derin dünyasını anlayarak üstesinden gelebilmek, Stuart Hall'ün isabetli biçimde vurguladığı gibi, sadece bu alanlardan ve düzeylerden birinde çabalamakla olacak iş değildir.

Dil dışındaki bir gerçeklik alanı olarak somut varoluş koşullarının ne olduğu hakkında üretilen bir anlam vardır ve kaçınılmaz biçimde varoluş koşullarına eşlik etmektedir.

Şekillerin de ifade ettiği şey, sadece farklı belirlenim anlayışları değildir kuşkusuz; buna dayalı politika yapma tarzlarındaki ayrımı da ifade etmektedir. *Bu şekiller varoluş koşulları ile ona dair ürettiği anlamlar arasındaki bağlantıyı insanların nasıl kavrayabileceği ve buna dayalı olarak da kapitalist üretim ilişkilerini dönüştürmek amacıyla mücadelesini nerede yoğunlaştıracağı ve neye yönelik kılacağıyla ilgili bir ayrımı da işaret etmektedir.* Başta Stuart Hall olmak üzere kültürel çalışmaların özellikle ilk dönem düşünürleri bu eleştiri karşısında önemli savunular geliştirmektedirler. Buna göre, alanda gerilimin olmadığı disiplinlerde yapılan çalışmalar 'iyi kotarılmış' işlerden sayılabilir, ancak politikasızdır; oysa ki alanda gerilimin var olması oldukça rafine entelektüel işlerin birer politika biçiminde ortaya çıkmasını sağlayabilir. Yine de bu politikaların, maddi/simgesel ikiliğini sürdüreceği ölçüde birine veya diğerinde odaklanması, halen çok temel bir sorundur. Stuart Hall'ün ikiliği ortadan kaldırmaya dönük önerisi, ekonomi ve kültür/ideolojiyi birbirlerinin karşıtı değil tamamlayıcısı olarak görmektir. Gerçekten de bu ikilik, kültürel/ideolojik olanı maddi saymayan ve ekonomiyi de anlamlandırmadan yoksun kılan tuhaf bir kavrama biçimini adeta dayatmaktadır. Oysaki somut varoluş koşullarının ne olduğu hakkında üretilen bir *anlam*, kaçınılmaz biçimde insanın varoluş koşullarına eşlik etmektedir. Yani *maddi olan, muhakkak simgeleştirilerek gerçekliğin bir parçası kılınmaktadır.* Somut olanın soyut izdüşümü, neredeyse eşanlı olarak belirmektedir.

Kültürel çalışmalar, sembolik/maddi ikiliğini aşmak için söylem mücadelesine yönelik ilgilerinin arttığı 1990'lardan başlayarak, Foucault'un söylem kavramına da yer açmıştır. O'nun ideoloji kavramının yerine önerdiği söylem kavramı, hakikat iddiasında bir bilgiyi ortaya koyabilmek ve bu bilginin iktidarını sağlamak amacıyla günlük hayatın en mikro süreçleri boyunca gerçekleştirilen, heterojen, süreksiz ve saçılmış her türlü pratiği ifade etmektedir. Söylem bir temsil sistemidir; özneyi, toplumsal ilişkileri ve bunlara dair anlamı kurucu biçimde işler. Bu işleyiş belirli iktidar uygulamaları yoluyla. İktidar ise bir sınıfın sahip olduğu bir şey değil belirli yöntem ve stratejiler çerçevesinde uygulanan bir şeydir ve Foucault, iktidarın zorlayıcı boyutları yanı sıra haz ve anlam üretimini de olanaklı kıldığını, nihai hedefinin hakikate dair bilginin denetimi olduğunu, yine iktidarın direnme ile birlikte var olduğunu vurgular. Kültürel çalışmaların Foucault'un söylem ve iktidar anlayışını özellikle okurun/izleyicinin söylem pratikleri boyunca mücadele edebildiğini kavramlaştırmak için çerçevesine dâhil ettiğini görmekteyiz. Her ne kadar kültürel çalışmalar ideoloji kavramını asla bırakmamışsa da söylem kavramına verdiği merkezi rol nedeniyle, klasik Marksist çizgiden yoğun eleştiriler almıştır. Üstelik Foucault tarafından iktidar, sınıf tahakkümü ve devlet egemenliği alanının dışına taşındığından, bunun kimin iktidarı ve hangi amaçla hareketlenen bir iktidar olduğu soruları sorulamamaktadır. O zaman da iktidarın amacının ne olduğu belirsizleşmektedir: Sanki iktidar, amacı yalnızca kendi genişlemesi ve kendini gerçekleştirme olan bir şeydir.

Söylem ve iktidarın toplumsal iletişimde ve medyada nasıl üretildiğini araştıran kültürel çalışmaların çözümlemeleri, neredeyse gündelik hayatın içinde ırk, cinsiyet, din ve sınıfa dayalı bütün iktidar mekanizmalarını sergileyebilme ve bu mekanizmalara insanların katılımını çözümleyebilme adına epey yol almıştır. Öte yandan saptanan iktidar tarzlarının alt üst olması, dönüştürülmesi ve bozulması için hangi kültürel-politik stratejilerin nasıl geliştirilip uygulanabileceği ile ilgili öneriler geliştirmekte daha geride bir noktadadır. Burada önemli olan kültürel çalışmaların, insanların dünyaya ilişkin düşünme ve görme tarzını değiştirme iddiasında bir alan olmasıdır. *Akıp giden*

bütün imgelerin, seslerin ve görüntülerin, anlamların ötesindeki güç ilişkilerini kavramaya yönelik bir farkındalık yaratmak, kültürel çalışmaların en politik yanısıdır. Bu farkındalıkların toplumsal eylem alanında güçlü ve geçerli bir karşılığının olabilmesi Janice Peck'in de vurguladığı gibi birkaç noktaya bağlıdır: Her şeyden önce materyalizm/idealizm, ekonomik/kültürel, maddi/sembolik arasındaki klasik ikiliklerden vazgeçilmesi gerekmektedir. Her maddi olanın zihinsel bir boyutunun olduğunu ve her zihinsel olanın maddi olanda belirdiğini ifade etmek, bu ikilikleri geride bırakmanın ilk adımları olabilir. Ancak burada konu, anlamlandırmaya maddeci bir kavrayış kazandırmaktan daha fazlası olmalıdır; çünkü bu hareket noktası bile, materyal olan/ zihinsel olan ikiliğini materyal olan lehine üretmektedir. Bunun nasıl yapılacağı yalnız medya ve kültürel çalışmaları değil, felsefe alanını ilgilendiren büyük bir meydan okuma gibi durmaktadır. Denilebilir ki bu gerçekleşene kadar kültürel çalışmalar ve ekonomi politik arasındaki bölünme ve sürtüşmeler, kaçınılmaz biçimde devam edecektir.

Kültürel çalışmalar alanının güncel durumuna dair belirtilmesi gereken son bir nokta, iletişim teknolojilerinin, internetin insanların günlük hayatına olağanüstü nüfuz ettiği günümüzde kültürel çalışmalar alanının bütün temaları ve sorunsallarının artık geleneksel medya diye anılan radyo, televizyon, sinema gibi kitlesel iletişim araçlarının yanı sıra hatta giderek artan ölçüde, bu yeni teknolojilerle bağlantılı olarak işleniyor olmasıdır. İnternet dünyasında kimliklerin kurulması, yeni sosyal medya ortamlarının gerçeklikle bağlantıları, sınıf, ırk, cinsiyet ve dine dayalı ayrımlarla şekillenen hâkimiyet yapılarının yeni medya ortamında nasıl sürdürüldüğü ya da yeni medyanın yarattığı direnme olanakları hemen ilk akla gelen çalışma konularıdır. Bu da kültürel çalışmaların daha uzunca bir süre iletişim ve medya çalışmaları alanında geçerli bir yaklaşım olmayı sürdüreceğini göstermektedir. Ta ki varolan toplumsal iktidar yapıları ve mekanizmaları çözülüp yerlerine daha insanî olanlar kuruluncaya kadar.

Tartışma

- Geleneksel medyanın (gazete, radyo, televizyon ve sinema) kültürel çalışmalar alanında temel çözümleme odağı haline gelmesinin nedenleri nelerdir? Size göre yeni medya (internet ve her tür mobil haberleşme aracı), kültürel çalışmalar için uygun çalışma ve araştırma nesnesi midirler? Kültürel çalışmalar yeni medyayı hangi konular ve temalar çerçevesinde çalışabilir? Somutlayınız.
- Düşüncelerinizi sistemde ilgili ünite başlığı altında yer alan “tartışma forumu” bölümünde paylaşabilirsiniz.

Özet

• Kültürel çalışmalar İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen refah devleti politikalarının İngiliz toplumunda yarattığı toplumsal ve kültürel dönüşümleri anlamak üzere 1960'larda beliren bir çalışma alanıdır. Disiplinler arası bir biçimde ve kendi inceleme ve çözümlene yöntemlerini zamanla geliştirerek ilerleyen kültürel çalışmalar, temelde kapitalist toplumlarda hakimiyet yapılarının nasıl üretiltiğini ve insanların varolan iktidar ilişkilerine nasıl rıza gösterdiğini sorun edinmiştir. Sınıfın yanı sıra cinsiyet, ırk, din, eğitim vb. farklı eksenler üzerinden toplumsal karşıtlıkların nasıl kurulduğuna ve bu karşıtlıklarla birlikte toplumsal gerçekliğin inşa edilmesine odaklanmıştır. Popüler kültürel ürünlere ve bunların tüketimlerine özel ilgi yönelerek başlayan kültürel çalışmalar, giderek insanların gündelik yaşantılarındaki bütün her türden pratiği, İdeoloji ve iktidarın üretildiği alanlar olarak sorgulamaya yönelmiştir. İdeolojinin üretildiği ayrıcalıklı alanlardan biri olarak medya, kültürel çalışmalarda başından beri cazip bir inceleme konusu olmuştur. Medyaya yönelik olarak 1970'lerde hüküm süren metin çözümlemesi odaklı araştırmalar yerini 1980'lerle birlikte okur/izleyici odaklı araştırmalara bırakmıştır. Medya sermayesinin yapısı ile üretim ve tüketim süreçlerini belirleyen işleyişini ihmal ettiği gerekçesiyle ekonomi politik yaklaşımlardan yoğun eleştiriler alan kültürel çalışmalar, bugün dünyanın pek çok farklı ülkesinde o ülkelerin politik, kültürel ve toplumsal bağlamlarının kavranabilmesi için başvurulan gayet uluslararasılaşmış bir tartışma uğrağıdır ve eleştirel yoluna yeni medyayla bağlantılı soruları çerçevesine dâhil ederek devam etmektedir.

Değerlendirme sorularını sistemde ilgili ünite başlığı altında yer alan "bölüm sonu testi" bölümünde etkileşimli olarak cevaplayabilirsiniz.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Kültürel çalışmalar adlandırmasıyla birlikte ne zaman ortaya çıkmıştır?
  - a) 1930'larda
  - b) 1940'larda
  - c) 1950'lerde
  - d) 1960'larda
  - e) 1970'lerde
2. Aşağıdakilerden hangisi kültürel çalışmaların kurucu isimlerinden değildir?
  - a) Stuart Hall
  - b) Richard Hoggart
  - c) Louis Althusser
  - d) Raymond Williams
  - e) E.P.Thompson
3. Aşağıdakilerden hangisi kültürel çalışmalar alanını tanımlayan bir ifadede yer alamaz?
  - a) Marksizm karşıtıdır.
  - b) Disiplinler arasıdır.
  - c) Kültür ve ideoloji kavramları çevresinde gelişmiştir.
  - d) Endüstriyel toplumlarda anlamların ortaya çıkışı ile ilgilenir.
  - e) Belirli ve tek bir çözümleme yöntemi yoktur.
4. Aşağıdakilerden hangisi kültürel çalışmalar alanının temel özelliklerinden değildir?
  - a) Kültürü dar bir kavrayıştan geniş bir kavrayışa kavuşturmuştur.
  - b) Sınıf çelişkisini toplumsal ilişkiler alanını kavramak açısından tek belirleyici çelişki olarak ele almıştır.
  - c) İdeolojiyi soyut düşüncelerden somut pratikler olarak kavramaya olanak sağlamıştır.
  - d) Pozitivist yaklaşıma dayalı empirik yöntemler dışında niteliksel çözümleme yöntemleri geliştirmiştir.
  - e) Metni okumayı, yorumlama ve yazma etkinliği olarak düşünmüştür.
5. Şunlardan hangisi kültürel çalışmaların ilgi alanına yeterince dâhil edilmemiştir?
  - a) Kültürel metinlerin üretildiği kurumların işleyişi
  - b) Kültürel metinlerin üretilmesiyle ilgili geliştirilen politikalar
  - c) Kültürel metinlerin okunması ve alımlanması
  - d) Kültürel metinlerin üretiminin ekonomi- politikası
  - e) Kültürel metinlerin içeriği, ideolojisi, anlamı
6. Aşağıdaki isimlerden hangisi, kültürel çalışmalar alanında klasikleşmiş çalışmalardan birini gerçekleştirmemiştir?
  - a) Dorotht Hobson
  - b) Janice Radway
  - c) David Morley
  - d) Sut Jally
  - e) Ien Ang
7. Aşağıdakilerden hangisi, kültürel çalışmaların kuramsal çerçevesinin gelişmesinde başvurulan düşünürlerden biri değildir?
  - a) Karl Marks
  - b) Louis Althusser
  - c) Antonio Gramsci
  - d) Volosinov
  - e) Jean Paul Sartre

8. Aşağıdakilerden hangisi kültürel çalışmaların iletişim alanında gerçekleştirdiklerinden değildir?
- Medya metinlerinin çözümlenmesini tarihsel-toplumsal bağlamına oturtmak
  - İzleyicinin okuma ve izleme etkinliklerinin belirleyiciliğine bir pay vermek
  - İktidarı sadece devlet iktidarı olarak ve yukarıdan aşağıya uygulanan bir süreç olarak analiz etmek
  - Medyanın üretim, dolaşım ve tüketim süreçlerinin tümüne az ya da çok dikkat yöneltmek
  - Ekonomik düzeyin belirleyiciliği yerine düzeylerin karşılıklı belirlenimini vurgulamak
9. İngiliz kültürel çalışmalarına göre kültür aşağıdakilerden hangisidir?
- Yaşanan gerçekliğin gündelik dünyası ve bu dünya içindeki bütün pratiklerdir.
  - Yüksek kültürel ürünlerin bir repertuarıdır.
  - Toplumsal gerçeklikten bağımsız bir pratikler setidir.
  - Sadece öğrenilen bir pratiktir.
  - Estetik değeri olan edebi ve sanatsal metinlerin toplamıdır.
10. Aşağıdakilerden hangisi Amerikan kültürel çalışmalarında eleştirel ve politik tonun zayıf olmasının nedenlerinden biri değildir?
- İzleyicilerin anlamlandırma süreçlerindeki etkinliğinin abartılması
  - İzleyicilerin metalaşması ile ilgili sorunlara odaklanması
  - Karşıt alt kültürlerin istisnai bir durum olan ilerici okuma ve yorumlarını norm olarak görmeleri
  - Metnin ve yorumlamanın bağlamına yeterince önem verememişleri
  - Politik etkinlik ile medya karşısındaki etkinliği bir ve aynı tutması.

Cevap Anahtarı

1.E, 2.C, 3.A, 4.B, 5.C, 6.D, 7.E, 8.C, 9.A, 10.B

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

- Agger, B. (1992). *Cultural Studies and Critical Theory*. Hong Kong: Falmer Press.
- Allen, R. C. (1987). *Channels of Discourse*. UK: Routledge.
- Çelenk, S. (2008). *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*. (çev. Çelenk S.), Ankara: De ki.
- Dursun, Ç. (2001). *TV Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge.
- Garnham, N. (2008). "Bir Kültürel Materyalizm Teorisine Doğru". içinde *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*. Ankara: De ki.
- Golding, P. ve Murdock, G. (1997). "Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik". s. 49- 76, içinde *Medya Kültür ve Siyaset*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Grossberg, L. (2008). "Kültürel Çalışmalar Ekonomi Politikğe Karşı: Bu Tartışmadan Başka Sıkılan Var mı?". s. 131- 145. (çev. Çelenk, S.). *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*. Ankara: De ki.
- Hall, S. (1980). "Introduction to Media Studies at the Centre". s. 117-121. in *Culture Media and Language*. ed. CCCS, UK: Hutchinson.
- Hall, S. (1980). "Cultural Studies and the Centre: Some Problematics and Problems". s. 15-47. in *Culture Media and Language*. ed. CCCS, UK: Hutchinson.
- Hall, S. (1994). "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü". s. 57-104. içinde *Medya İktidar İdeoloji*. Ankara: Ark.
- Hall, S. (1994). "Kültür Medya ve İdeolojik Etki". s. 169- 210. içinde *Medya İktidar İdeoloji*. der.ve çev. Mehmet Küçük. Ankara: Ark.
- Hall, S. (1996). "The Problem of Ideology, Marxism without Guarantees". s. 25-46. içinde *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*. ed. D. Morley ve K.H. Chen. UK: Routledge.
- Hall, S. (1997). "İdeoloji ve İletişim Kuramı". s.79-98. içinde *Medya Kültür ve Siyaset*. der. ve çev. Süleyman İrvan. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Hall, S. (2008). "Kültürel Çalışmalar ve Teorik Miras". s. 85- 101. çev. S.Çelenk. A. E. Arslan. içinde *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*. der. ve çev. S. Çelenk. Ankara: De ki.
- Lehtonen, M. (2000). *The Cultural Analysis of Texts*. London:Sage.
- Mattelart, A. ve Neveu, E. (2007). *Kültürel İncelemelere Giriş*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Morley, D. ve Chen, K.H. (1996). *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*. UK: Routledge.
- Peck, J. (2008). "Ekonomi Politik ve Kültürel Çalışmalar Tartışmasından Niçin Sıkılmamalıyız?". s. 173-204. çev. S. Çelenk. içinde *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*. der. ve çev. S. Çelenk. Ankara: De ki.
- Turner, G. (1990). *British Cultural Studies*. UK: Routledge.

BAŞVURULABİLECEK DİĞER KAYNAKLAR:

- Blundell, V. Shepherd J., ve Taylor I. (1993). *Relocating Cultural Studies: Development in Theory and Research*. ed. Blundell, V. Shepherd J. ve Taylor I. UK: TJ Press.
- Stevenson, N. (2006). *Medya Kültürleri: Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*. (çev. Göze Orhon, Barış Engin Aksoy). Ankara: Ütopya.